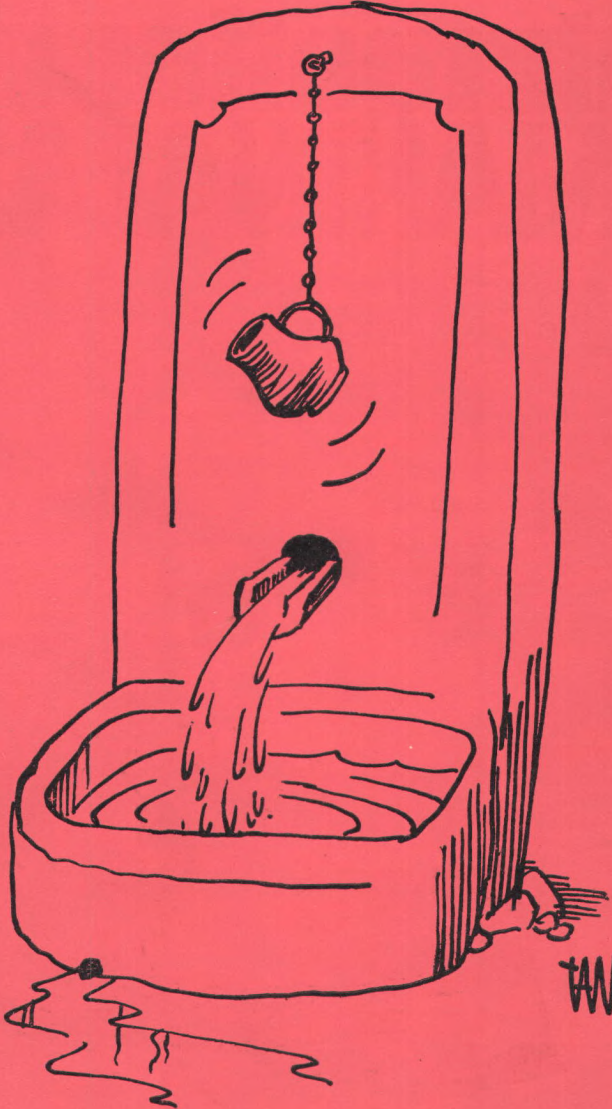
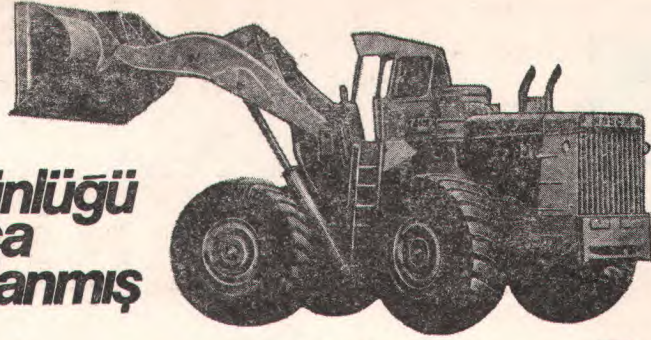

İKTİSAT DERGİSİ

**üstünlüğü
dünyaca
kanıtlanmış**

International İS MAKİNALARI

Türkiye'de de sürdürüyor dünya çapındaki ününü INTERNATIONAL İş Makineleri. Türk müteahhitlerine ve madencilerine de güç ve güven veriyor, işçilikten, zamandan tasarruf sağlıyor.

INTERNATIONAL PALETLİ ve LASTİK TEKERLEKLİ Yükleyicilerin yurdumuzda ihtiyacı en fazla hissedilen ve kapasiteleri aşağıda açıklanan tipleri ÇOK KISA ZAMANDA ve MAL MUKABİLİ teslim edilir.

Bu tiplerle ilgili yedek parça stokları şimdiden tamamlanmıştır. Ödemelerde geniş kolaylıklar sağlanır.

Sayın müteahhit ve madencilerimizin bilgi ve dikkatlerine sunarız.

Tipi	Motor Gücü	Kepçe Kapasitesi
175 C Paletli yükleyici	DT-466 130 HP	1.72 m ³
515 Lastik tekerlekli yükleyici	D -358 98 HP	1.15 m ³
520 A Lastik tekerlekli yükleyici	D -358 114 HP	1.60 m ³
530 A Lastik tekerlekli yükleyici	DT-358 136 HP	1.91 m ³

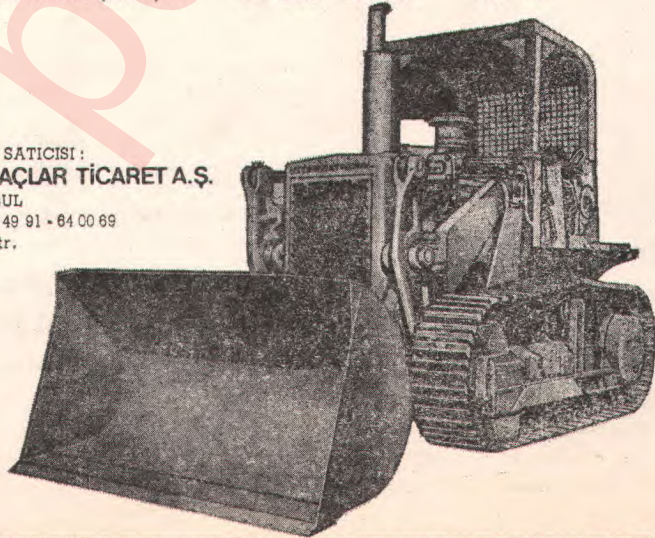

TÜRKİYE GENEL SATIÇISI:
MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.

4. Levent-İSTANBUL

Tel: 64 49 90 - 64 49 91 - 64 00 69

Telex 22539 mat tr.

CİLT : XXIII

MART 1978

SAYI : 165

Flatı 15 TL.

Gemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi
Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN

Nihat BATUR
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :
Yıllık : 180 - 6 Aylık - 90 TL.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	2000 TL.
İç sahife	1500 TL.
Arka kapak içi	2000 TL.
Arka kapak	3000 TL.

İdare Yeri :
Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon :
44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi
Tel : 43 55 72

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın lade edilmez.

İKTİSAT DERGİSİ

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI

CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

İÇİNDEKİLER

2. Görüş — — — Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. Uluslararası Yeni İktisadi
Düzen ve Gelişmekte
Olan Ülkeler — — Prof. Dr. Gülten KAZGAN
18. Batı İktisat Teorisinin Türkiye
için geçerliliği — Prof. Dr. Demir DEMİRGİL
24. Ödemeler Dengesi Ağır Sorunlarla
Karşı Karşıyadır — — — — Tevfik CAN
28. Türkiye'de Vergi kaybı ve
Denetimi — Osman Selim KOCAHANOĞLU
33. Traktör imalatında duraklamalar
ve çözüm yolları — — — Zeki ALBAYRAK
49. Döviz Darboğazında
Kredili İthalat — — — — Faik Y. BAŞBUĞ
45. Meslekî Krediler
Üzerine — — — — — A. İhsan KARACAN

GÖRÜŞ

Türkiyenin iç ve dış iktisadi ve siyasal ilişkilerinin dar boğaz niteliği taşıdığı konusu, aşırı partizan görüş sahipleri dışında, herkesin paylaştığı acı bir gerçektir. Bilindiği gibi, yeni yılın başında yeni bir hükümetin kurulması ve güvenoyunu aldıktan sonra işe başlamasıyla, kamu oyu çeşitli alanlarda birçok önlemin uygulamaya konmasını bekler duruma girdi.

İlk elde, dış siyasal ve bir ölçüde ona bağlı sayılan dış ekonomik ilişkilere eğilen yeni hükümetin daha sonra iç iktisadi önlemlerinin ilk bölümü açıklandı.

Türk ekonomisinde, yılların biriktirdiği ve büyük boyutlara ulaştırdığı ana sorunlar arasında, % 45'i aşan **enflasyon**; Türkiye Cumhuriyetinin dış itibarını bile sarsan **döviz yokluğu**; adeta dar ve sabit gelirlilerin vergisi niteliğine dönüşmüş **gelir vergisi** ve dolayısıyla **tüm vergi sisteminin bozukluğu**; kamu iktisadi teşebbüslerinin iktisat politikasında etkin alet olarak kullanma olanağı bırakmayan dağınıklığı; çeşitli kusurları yanında enflasyonu da körükleyen **bankacılık sistemi** sayılabilir.

Bu sorunların, bir kısmı yapısaldır; bir kısmı da perakende, günlük derecesinde kısa dönemli ve bütünlükten uzak biçimde yıllarca uygulanagelen iktisat politikalarından kaynaklanmışlar ve beslenmişlerdir. Bu soluk kesen sorunların çözüm yoluna sokulması ve olumlu sonuçların alınması, yakın gelecekte beklenen şeyler değildir. Bu durumda, «40 gün geçti. Türkiye hâlâ düzelmedi» gibi sözler, ancak bir kişinin karşısındakinin sinirini bozmak için yaptığı kaba bir şaka olarak yorumlanabilir. Ciddiyetle ilgisi yoktur.

Açıklanan ve bir mart'ta yürürlüğe girecek olan önlemlerin bu sorunların üstesinden gelebilecek nitelikte olmadığı rahatlıkla görülebilir. Ancak, iki önemli özellik taşıdığı açıktır. İlki, bir zihniyet değişikliğinin göstergesi olmasıdır. Bu, sorunların çözümünü, ertelemekte aramayan bir zihniyettir. İkincisi, anılan önlemlerin bir başlangıç olduğunun açıklanmasıdır.

Unutulmamalıdır ki, umutsuzluk yaratacak derecede bozulan Türk ekonomisinin düzlüğe çıkabilmesi, asgari iki plân dönemini kapsayacak bir süredeki sabırlı, titiz ve bütünlük gösteren çalışmalara bağlıdır. Türkiye, bunu yapmak zorundadır. Çok güç ve zorlu da olsa, bir işi bitirmek için, mutlaka başlamak gerekir.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Uluslararası Yeni İktisadi Düzen ve Gelişmekte Olan Ülkeler

Prof. Dr. Gülten KAZGAN

Bugün «uluslararası yeni iktisadi düzen»den bahsetmemizin nedeni, «eski uluslararası ekonomik düzen»in artık işlemez hale gelmesidir. Eğer bu işliyor olsaydı, hiç kuşkusuz, gerek gelişmiş gerek yeni gelişen ülkeler tarafından yeni bir düzen arama çabalarına gerek olmayacaktı. «Eski uluslararası ekonomik düzen», gerçekte İkinci Dünya Harbinden sonra kuruldu, 1960'ların ortasına kadar çok büyük aksaklıklar göstermeden işledi. Fakat, 1960'lardan sonra başarısız kalmaya başladı. 1970'lerin ortasında ortaya çıkan çöküntü, eski durumun devam edemeyeceğine kesin bir gösterge oldu.

Hangi noktalarda çöküyordu eski uluslararası iktisadi düzen? Bir kere ABD'nin Vietnam Harbi, dış dünyadaki özel sermaye yatırımları, yaptığı dış yardımlar dolayısıyla verdiği dış açıklar doları güçsüzleştirirken, Batı Avrupa ve Japonya'daki ekonomik gelişme, bu ülkelerin -başta Batı Alman Markı ve Japon Yen'i olmak üzere- paralarını güçlendirdi. Savaşın galibi İngiltere ise, her anlamda bocalıyordu: Bir yanda dağılan imparatorluk, bir yandan ekonomik sorunlar, uluslararası piyasada sallanan Sterlin değerinde sonuçlandı.

Uluslararası para sistemi bu etkiler altında çöküntüye girerken, dünyadaki «güç merkezleri» de yer değiştirmeye başladı. AET'nin kurulmasıyla Batı Avrupa ve Merkezi Planlı Doğu Avrupa, ABD'nin artık dünyada tek güç merkezi olduğu dönemi geride bıraktı; İngiltere ise, sanayileşmiş ülkeler arasında bir hayli alt sıralara düştü. Diğer taraftan, Batı modelini benimseyerek gelişmelerini sürdürmeye çalışan çok sayıda yeni gelişen ülke dünya sahnesinde görülmeye başladı. Siyasal bağımsızlıklarını elde etmiş olsalar da, ekonomik açıdan, her anlamda bağımlılık, bu ülkeler için, eski sömürge ya da yarı sömürge düzeninin bir kalıntısı olarak devam ediyordu. Bu ilişkilerin dengesizliği içinde yeni gelişen ülkeler büyük döviz bunalımına girmeye başladı. Bu bunalım dolayısıyla süratli gelişmeleri için gerekli olan yatırım mallarını, ara mallarını uluslararası piyasalardan gerekli ölçüde satın alamaz duruma geldiler. Bir yol borçlanmaydı; bunun üzerine borçlar birikmeye başladı ve eski borçlar yenileriyle öden dikçe, birikimli olarak geri ödenmesi mümkün olmayacak boyutlara erişti. ABD dolarına dayanan uluslararası para sistemi çökerken, yeni gelişen ülkeler de borçlarını geri ödeyemeyecek bir noktaya gelmişti. Bir diğer nokta, rekabetçi düzenin artık kendine umut bağlamayacak şekilde bozulmasıydı: Uluslararası serbest rekabet düzeni ortadan kaldırılırken Batının büyük şirketleri tarafından serbest rekabetçi düzen, ancak hammadde piyasalarında işliyordu. Bu şirketlerin her alanda yarattığı ve uygulamaya dönüştürdüğü yeni teknoloji ise, monopol güçlerini pekiştiriyordu. Piyasanın bir tarafında monopoller güçlenirken, öte tarafta rekabetçi düzenin devamı ise, bir diğer dengesizlik yaratıyordu: Monopollerin gelişmiş batı ülkeleri tarafından, rekabetçi düzenin de yeni gelişen ülkeler tarafından, işlediği düşünülürse, bunalımın niçin belli başlı kaynaklardan biri olduğu anlaşılır. Çünkü rekabet fiyatları daima düşük düzeylerde oluşuyordu. Oysa monopol fiyatlarında yaratılan yeni teknoloji kadar, üretimi ve arzı kontrol yoluyla da artma eğilimi vardı. Varolan uluslararası ekonomik ilişkiler çerçevesinde, Batının sanayileşmiş ülkeleri düşük hammadde fiyatlarından yararlanıyordu. Oysa, az gelişmiş ülkelerdeki tüketiciler ve yatırımcılar, monopol düzeylerinde oluşan yüksek mal ve teknoloji fiyatlarını ödemek zorunda kalıyorlardı. Yeni gelişen ülkelerde nüfus süratle artarken, sanayi ülkelerinin durağan nüfus aşamasına girmesi de bu etkenlere eklendi. Böy-

lece, iki ülke grubu arasındaki mübadele hadlerinin gittikçe bozulma eğilimi ortaya çıkıyordu. Bu eğilim, hiç kuşkusuz, biraz önce bahsettiğim az gelişmiş ülkelerin borç birikiminin belli başlı nedenlerinden biri oluyordu. Bu sırada, Batılı düşünürlerden oluşan Roma Kulübü bir takım iddialarla ortaya çıktı: Dünyada hammaddelerin çok kıt olduğunu ve gelecekte, bunun, gelişmeyi sınırlandıracak bir boyut alabileceğini belirtti. Yani az gelişmiş ülkeler, ellerinde bulundurdukları kaynakları değerlendirmeyi bilirlerse, bundan yararlanabilecekleri konusunda bir uyarı Batının bilim adamlarından geldi. Hammaddelerde mübadele hadlerini sürekli aleyhe döndüren eğilim yanında, bir de istikrar sorunu vardı. Az gelişmiş ülkelerin ihrac ettiği hammaddelerin gerçekten dünya piyasasında fiyatları çok istikrarsız. Fakat sadece fiyatları istikrarsız olmakla kalmıyor, bunlardan sağlanan ihracat geliri de çok istikrarsız; nedeni de, az gelişmiş ülkelerin kendileri değil. Çünkü, fiyat ve ihracat geliri istikrarsızlığının kaynağında, gerçekte, Batılı sanayi ülkelerinin konjonktürel gelir ve istihdam düzeyi iniş çıkışları yatıyor. Tabii, tarımsal hammaddelerin arz düzensizlikleri ya da tarımın kendi içindeki birtakım fiyat dalgalanma devreleri kısmen buna neden olabilir; fakat, genel olarak tüm hammaddeleri sadece fiyat değil miktarlarla birlikte ihracat geliri düzeyinde etkileyen olay, gerçekte, gelişmiş Batılı sanayi ülkelerinin devresel gelir ve istihdam çıkışlarıdır: hammaddelerden sağlanan ihracat gelirine bu yansıma yoluyla az gelişmiş ülkelere de istikrarsızlık yaratır. Yani istikrarsızlık bir taraftan öbür tarafa intikal eder. Yine eski uluslararası ekonomik düzende, hammadde fiyatlarının düşüklüğü ve monopollerin güçlenmesi yanında, sanayileşmiş Batı Avrupa ülkeleri güneyden ucuz işçi ithal etmek yoluyla kendi içlerinde de işçi ücretlerini sınırlamak ucuz işçi kullanmak olanağını da buluyorlardı. Ayrıca çevreden işçi alıp verme yoluyla kendi içlerinde ücretleri sınırlama yanında, istihdam hacmindeki dalgalanmaları çevreye, kendi dışlarındaki az gelişmiş ülkelere yansıtmaya olanakları da vardı. Fakat, bunun kendi içinde yarattığı bir takım toplumsal sorunlar ortaya çıktı; bir noktada bu da dondu, işlemez hale geldi. Bununla birlikte, hiç olmazsa işçi ihrac eden az gelişmiş ülkeler için, bir diğer döviz kaynağının da sınırlandırılması sorunu ortaya çıktı; satın alma güçlerinin sınırlandırılması, her iki taraf içinde olumsuz sonuçlar yaratıyordu.

Şurası ilginçtir ki, yeni gelişen ülkeler açısından hammaddelerden sağlanan ihracat gelirinin düzeyi ve istikrarı ile ilgili sorunlar 1960'ların başında açıkça su yüzüne çıkmıştı. Uluslararası yeni bir düzen talebi gelmeğe başlamıştı. Yani, eski düzenin yürümemesi bu ülkeler katında belirginleşmişti. Ne varki, bu sorunlar gelişmiş Batı ülkeleri katında kolay yanıt bulmadı, tâ ki, onlar için de sorunlar ortaya çıkmaya başlasın. 1960'lar sonunda para krizlerinin şiddetlenmesiyle başlayan sorunlar, 1970'in başında dünya piyasasındaki altın ve döviz spekülasyonlarını izleyen hammadde spekülasyonu ve artan hammadde fiyatlarıyla biraz daha belirginleşti; nihayet, petrol krizi ile doruğuna ulaştı. Batı dünyasının içine düştüğü ekonomik bunalım, yeni gelişen ülkelerin bunalımını daha da yoğunlaştırdı: biriken borçlar karşısında artmayan döviz geliri, dünya piyasasında satın alma güçlerini daha da sınırlandırıyordu. Oysa, Batı ülkelerinin krizi atlattması, bir taraftan hammadde ve emek fiyatının düşük tutulmasını, bir taraftan da kendi dışlarındaki bu çevre ülkelere ihracatın artmasını gerektiriyordu. Ne varki, bu amaçların tümünü birlikte sağlamak olanaksızdı. Batı dünyasındaki durgunluk üzerine, uluslararası mali merkezlerin elinde atıl kalan fonları çevre ülkelere aktarmak, bunların satın alma gücünü canlı tutmak için bir yoldu. Bu yol işliyordu. Ne varki, biriken borçların çapı ve geri ödenme olasılığının azalması, bu mali kurumları da sarsacak boyuta ulaşmak yolundaydı. Eski ekonomik düzen, Batı dünyası açısından da artık çıkarları doğrultusunda işlemiyordu. Gerçekten, bu düzen her taraftan su almağa başladı, batan bir gemi durumuna geldi. İşte bu süreç içindedir ki, yeni uluslararası ekonomik düzen tartışmaları doğdu. Şimdi, yeni uluslararası ekonomik düzenden anlaşılan, bundan beklenen nedir, kısaca üzerinde duralım.

Yeni düzenin bence çok çelişkili bir görünümü var; çelişkili görünüm deyimini iki anlamda kullanıyorum : Bir anlamda, çelişki şurada: bir taraftan bunu, az gelişmiş ülkeler açısından olgunlaşma, bilinçlenme aşamasına varış olarak görüyorum. Bundan 50 yıl öncesinin dünyasında az gelişmiş ülkeler (o zamanın sömürgeleri ya da yarı sömürgeleri) büyük batılı metropollerine karşılarına alıp, uluslararası forumlarda, Paris'teki Kuzey-Güney diyalogunda, ya da UNCTAD'daki konferanslarda, ya da Birleşmiş Milletler özel oturumlarında pazarlık etmeleri, ya da bir takım taleplerde bulunmaları düşünül-

lecek bir konu dahi değildi; bu kurumların yaratılması, zaten söz konusu olamazdı. O noktadan bu noktaya geliş, sanıyorum ki, az gelişmiş ülkelerin olgunlaşmasında bilinçlenmesinde çok önemli bir göstergedir. Dünyada yeni ekonomik ilişkilerin doğması açısından, bu karşılıklı diyalog da son derece olumludur. Nasıl işçilerin işveren karşısında örgütlenmesi, kendi sınıfsal çıkarlarını savunacak duruma gelmesi, bilinçlenmesi, toplumsal evrimin önemli bir aşaması ise, aynı şey, burada geçerlidir. Diğer taraftan, buna karşı, şu nokta göze çarpıyor: Az gelişmişlik sorunu, sadece uluslararası ekonomik ilişkilerle ilgili çözüme bağlı bir sorun da değil. Burada bir noktayı öncelikle belirtiyim: Az gelişmiş ülkeler içinde bir grup, uluslararası ekonomik ilişkilerden, Türkiye gibi ülkelere oranla çok daha büyük boyutlarda etkileniyor. «İhracat ekonomileri» diye tanınan bu ekonomilerde dış ticaret milli gelirin % 35, % 40 gibi çok yüksek bir oranını oluşturuyor; ayrıca bir yada iki hammadde üzerinde yoğunlaşıyor. Bir tür ülkeler için gelişme etkileri, gerçekte, uluslararası ekonomik ilişkilerden geliyor. Jamaika gibi, dünyada ancak tek hammadde ile sesini duyuran az nüfuslu ülke buna örnek. Fakat bunlar dışında birçok az gelişmiş ülke var ki, bunlar için uluslararası ekonomik ilişkiler, gelişmeyi etkilemek açısından ilk planda önemli değil. Oysa, bunlar içinde o denli geri rejimler var ki, bu ilişkileri iyileştirmek yoluyla yeni kaynaklar sağlansa, fevkalâde olanaklar yaratılsa sonuç ne olur? Buna bir örnek OPEC'tir: OPEC içinde her politik renkte ülke vardır; bunların OPEC gibi büyük mali olanak getiren bir kartelden sağladıkları çıkarlar acaba hangisine iç düzenden bağımsız olarak bir yarar sağlayabiliyor? Yani iç ekonomik yapı ve rejim sorununu olduğu gibi bırakıp sadece uluslararası ekonomik ilişkileri uygulamak, bir noktada, acaba yanlış bir vurgu ile ülkelerin kendi iç sorunlarını örtmek yoluna gitmiyor mu? Bu, aklıma gelen bir çelişki.

Geri rejimlerin eline çok büyük kaynaklar geçse, bu kaynaklardan sağlanacak yarar ne olur? Suudi Arabistan Şeyhleri gidip Londra'da büyük sayıda gayrimenkul aldıysa, ya da İran'daki aristokrasi büyük Alman şirketlerinde hissedar olmuşsa, bunun ülke halkına sağladığı yarar nedir? Bu büyük mali güç ayrıca, içindeki geri rejimleri sağlamlaştırmaya yardım etmiyor mu? Dolayısıyla hammadde kartelleri artan ölçüde yaygınlaşsa hammadde fiyatları artsa,

yeni uluslararası ekonomik düzenden beklenen başlıca yararlardan biri iç rejim sorunu çözülmeden sağlanabilir mi? Ancak bu mali kaynak artışının içerde büyük bir dönüşüm sağlayabileceğini ispatlayabilirsek, hammadde kartelleri yoluyla gelişme sorununun çözülebileceğini düşünebiliriz. Eğer tersi geçerliyse, yani, silâh alımları yoluyla gerici rejimlerin ve mali gücü artan gerici sınıfların güçlenmesini sağlıyorsa, hammadde kartellerinin sağladığı kaynaklarla (yeni uluslararası ekonomik düzen) büyük mali kaynak getirse de halka ne sağlanır? Bu gerçekten üzerinde durulması gerekli bir sorundur; çelişki de işte burada yatıyor. Yeni uluslararası ekonomik düzenin içerdiği ikinci temel çelişkiye gelince: günümüzdeki görünüme göre, uluslararası tartışma platformunda bunun iki tarafı var: Bir yanda az gelişmiş ülkeler, bir yanda da gelişmiş Batı ülkeleri. Gerçekte bu iki taraf farklı şeyleri bekliyorlar yeni ekonomik düzenden. Çünkü iki tarafın da çıkarı, hiç kuşkusuz, bugün aynı olmadığı gibi oluşacak düzende de aynı olmayacak. Her iki tarafın beklentileri çok farklı olduğunda, acaba ileride oluşacak düzen ne olabilir? Bir kere, şunu kesinlikle söyleyebiliriz :

Her iki tarafın da bekleyişleri nerede ortaksa, çıkışıyorsa, bu eksinlikle yeni uluslararası ekonomik düzende gerçekleşecek bir noktadır. Ortak noktalardan biri hammadde fiyatlarının istikrarı ile ilgilidir. Nitekim, bu konuda yeni uluslararası ekonomik düzen anlayışı içinde gerçekleşmiş birtakım olanaklar, alınan bir takım tedbirler var.

Bunlardan biri Ortak Pazar ülkeleri tarafından uygulanıyor, 46 Afrika ülkesine Lome Anlaşması çerçevesinde stabeks planı ile; bir diğeri Uluslararası Para Fonu'nun sağladığı telafi edici finansman, az gelişmiş ülkelerin içine düştüğü finansman darlıklarında. Ayrıca, birçok hammadde için ülkelerarası üretici birlikleri, diğerlerinde ise üretici-tüketici ülkelerin karşılıklı anlaşmalar var: Amaç, mal akışının düzenliliğini sağlamak, fiyat oynamalarını belirli sınırlar arasında tutmak. Bir ikinci olanak, az gelişmiş ülkelerin borçlanma yanında gelişmiş Batı ülkelerine mal satışlarını genişleterek satın alma güçlerini artırmak için yaratıldı. Batı ülkeleri bunlardan ithal ettikleri mallara kendi üreticilerini zarara sokmayacak ölçülerde -sınırlı gümrük tavizleri verdiler. «Genel Preferans Sistemi» diye bilinen bu gümrük tavizleri, sınırlı da olsa az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere

yaptığı ihracatla ticaret kanallarını biraz daha genişletiyor. Bugüne dek gerçekleşmiş küçük de olsa işte bu gibi olanaklar var. Fakat, yeni düzenden beklenen yalnız bunlardan ibaret değil. Ne varki, her iki taraftan birinin bekleyişleri ne zaman karşı tarafın bekleyişi ile çakışmaz ve buna ters düşerse, o zaman bu bekleyişi gerçekleştirmek için bir takım zorlamaların baskısı gerekiyor. Bu da, ekonomik ve politik güç sorununu ortaya çıkarıyor. Çakışma ve ters düşme noktalarını saptayabilmek için, önce Batılı gelişmiş ülkelerin bundan ne bekledikleri üzerinde duralım. Hiç kuşkusuz gelişmiş ülkelerin de yeni uluslararası ekonomik düzenden bekledikleri var. Bunlardan başlıcası, Batı kapitalizminin rahat kâr hadleri ile gelişebilmesi sorununun çözüme bağlanması, bunun içinde işçi ücretlerinin sınırlandırılmasından teknolojik değişmeye kadar bir dizi konu giriyor.

Eski düzende, işçi ücretlerini sınırlama yolu Güneyden işçi it halinde bulunmuştu, ama bunun sonu geldi. Dolayısıyla sanıyorum ki, Batı çevreye doğru bir kısım sanayiîin kaymasına doğru yavaş yavaş gidiyor, çok uluslu şirketler yoluyla. Emek-yoğun nitelikte, üretim birimi başına fazla emek kullanan sanayilerin, çevredeki az gelişmiş ülkelere yerleşmesi, kendi işçi ücretlerini sınırlamada etkili bir yol. Yakın geçmişte başlayan bu olay, gelecekte daha süratle devam edeceğe benzer. Böylece, Metropol ülkelerdeki işçi ücretleri artışını kapital yoğun sanayilere kaymak suretiyle bu ülkeler masdedebilecek; kâr haddi düşüşünü sınırlayabilecek. Bugün Uzak Doğu Asya'da bu süreç ABD şirketleri elinde kesinlikle başlamıştır. Sanayiîin çevreye kaymasında, hiç kuşkusuz üzerinde durulması gereken birkaç nokta var: Dev şirketler düşük ücretli ülkelere gittikleri zaman, karşılarında sendikalar, toplu sözleşmede ücret artışı isteyen ve grev yapan işçiler istemiyorlar. Dolayısıyla, otoriter rejimleri olan ülkelere çok uluslu emek-yoğun dallarda üretim yapan şirketlerin yerleşmesi öncelikle gerçekleşecek; ikincisi, çevre kirlenmesi sorunu ile ilgili; bu konu Batı ülkelerinde son derece etkili bir kamu oyu yarattı. Çevre kirlenmesi yaratan sanayileri de sanıyorum, yavaş yavaş az gelişmiş ülkelere kaydırmak yoluna gidilecek. Bu sanayilerin bir kısmında teknolojik son derece ileri, fakat çevre kirlenmesini metropolde engellemek, şirketlere maliyet artışı yaratıyor. Özellikle Avrupa'nın yoğun nüfusunu düşünürseniz, bunun boyutları daha belirginleşir. Maliyet artışını engellemek için şirketler, bu tür sanayileri

merkezden çevreye doğru yayacak. Kısacası gelişmiş ülkelerin bir beklentisi işte çevre kirlenmesi yaratan sanayilere yeni yerleşme mekânı bulmak. Üçüncüsü, teknolojik gelişmenin süratlenmesi için, mutlaka, varolan kapitalin amortisman süresinin kısaltılmasıyla ilgili. Batı ülkeleri az gelişmiş ülkeler aracılığı ile şöyle bir yol izliyorlar: Metropol ülkede teknolojik değişme süratlenirken, şirketler eski teknolojiyi çevreye aktarıp, kendi ülkelerinde kapitalin amortismanını süratlendiriyor.

Çok zaman, bu teknoloji makinalarda, teçhizatda içerilmiştir, patent, lisans anlamında teknoloji değil. Geri kalmış ülkelere bu tür teknolojiyi dolaysız yatırımlarla aktarmak, metropolde teknolojik değişimin süratlenmesini kârlı hale getiriyor. «Eski teknoloji» deyimini iki anlamda kullanıyorum. Birincisi, nisbeten daha emek-yoğun olan teknoloji, eski teknoloji oluyor onlar için. Özellikle, elektronik beyinlerle kapital yoğunluğu arttıkça yeni teknolojinin, daha emek-yoğun olan teknoloji düşük ücretli çevre ülkelerine gidiyor. İkinci bir tür eski teknoloji varki, bunun mutlaka emek-yoğunluğu daha fazla değil; fakat, mal çeşidinin, modelinin ya da kalitesinin değişmiş olması dolayısıyla merkezde eskiyen teknoloji. Bu Türk teknolojiyi şirketler daha çok, yoğun dış ticaret koruma düzeni içinde olan ülkelere götürüyorlar. Türkiye de daha çok bundan nasibini alıyor. Çünkü yoğun koruma düzeni içinde dünya serbest rekabetine açık olmadığı sürece, şirket, eski teknolojinin kullanımında o ülkenin iç piyasasından yararlanabiliyor. Dünya rekabetine açık, dış ticaret rejimi çok liberal olan ülkelere, oysa, bu tür teknolojiyi götürdüğü zaman, o şirket eski teknolojiyle yaşayamıyor. Batı gelişmiş ülkelerin yeni ekonomik düzenden işde beklediği bir diğer sonuç, kâr haddini yüksek tutabilecek biçimde teknolojinin kendi içlerinde süratlenmesi için çevre ülkelerinin kullanılması.

Bir üçüncü nokta hammadde fiyatlarıdır. OPEC çok güçlü bir kartel, fakat, bu kadar güçlü bir kartelin bile nekadara «nazik» kolay kırılabilir olduğu sanıyorum kısa sürede anlaşıldı. Bir kere, kendi içlerinde Suudi Arabistan ve diğerleri arasında fiyat konusunda bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkıyor. İkincisi dolar değeri düştükçe ve petrol dolarla ihraç edildikçe, fiyat artışları değerini yitiriyor; bu ülkeler fiyatı endekslemeye bağımlıyken, her fiyatı artırma girişi yeni sorunlar getiriyor.

Üçüncüsü de, yakın ikame malları yaratılıyor: Nükleer teknoloji ile enerji üretimi, güneş enerjisi gibi. Bunu da dünyaya satıyorlar. Bir taraftan da Kuzey denizindeki petrol ile Orta Doğu, Latin Amerika petrolüne alternatifler yaratılıyor. Batı ülkelerin hammadde kartellerinin «nazik» olduğunu gördüler; ayrıca, bu kartellerden kendileri bir yeni intibak düzenine kadar rahatsız olsalar da, bir noktada yararlanmaya bile başladılar. Çünkü, yeni bir pazar açıldı, yeni ihracat olanakları doğdu; ayrıca zenginleşen OPEC ülkelerinden kendi ülkelelerine büyük sermaye girişleri oldu.

Batı ülkeleri birşeyi daha çok iyi biliyorlar: tarım ürünlerinde bu tür güçlü kartellerin oluşması olanaksız yakın güçlüktedir; olsa olsa yeraltı madenleri kaynakları için sözkonusu olabilir. OPEC bu kadar «kırılabılır» nitelikte olursa, öbürlerinin dayanıklılığı çok uzun süreli olamayacaktır. Ancak bir gerçek var: O da Roma Kulübünün yaptığı uyarıdır; hammaddelerin doğadaki kıtlığı olayıdır. Yani, az gelişmiş ülkelerin kartel girişimleri dışında, doğanın koyduğu sınırlamadan gelen fiyat artışları olayıdır. Bunun için de gerek teknolojik evrim çerçevesinde, gerekse az gelişmiş çevredik doğal kaynaklara kendileri doğrudan çok uluslu şirketler sayesinde el koymak yoluyla çözüm bulmaya çalışacaklardır. Yaptığımız bu tahlile göre, Batı ülkelerinin yeni uluslararası ekonomik düzenden öncelikle bekledikleri, az gelişmiş ülkelerden kendi kapitalinin kârlılığı için uygun gördükleri alanlara yerleşmesi; dolayısıyla çevre ülkelerinde politik istikrar, kendi kapitallerine uygun ortamın yaratılması. Tabi, kendi aralarında da çözümlenecek sorunlar var; uluslararası para sistemine uygun bir biçim vermek ön planda yer alıyor.

Şimdi şu anda uluslararası ekonomik ilişkiler açısından belirgin bir çelişki göze çarpıyor: bir taraftan, Batı kapitalizmi henüz krizden kurtulmuş değil; bu krizin etkisiyle bir taraftan da az gelişmiş ülkelerin yaşadığı kriz var. Türkiye'nin durumundan da bildiğiniz gibi, döviz darboğazı, yani uluslararası platformda satın alma gücünün eksikliğinden doğan kriz. Öyleyse karşılıklı iki ülke grubu var: birinde atıl kapasite, gerekli üretim kapasitesi ve bu kapasitede kullanılabilecek işsizler var. Öbüründe birtakım doymamış ihtiyaçlar var. Bu iki taraf birbiriyle bütünleşebilse, her ikisinin de sorunları kısmen hiç olmazsa çözüm bulacak. Dolayısıyla, bunları nasıl bütünleştirebiliriz sorunu ortaya çıkıyor. Sanıyorum ki, gelişmiş ülkeler, kendi atıl ka-

pasite ve işsizlik sorunlarını çözümlmek için, az gelişmiş ülkelerin döviz sorununa çözüm bulmak zorundadır. Dolayısıyla, yeni uluslararası ekonomik düzenin bir ögesi de, bu çözüm yolunda yapılan girişimler olacak. Yeni düzenin kurulması konusunda önce gelişmiş batılı ülkelere bahsetmenin nedeni şu: Ben, halâ dünyadaki büyük dönüşümlerin Batı kapitalizmi yolu ile geldiğine inanıyorum. Kapitalizm bu anlamda henüz çok güçlü, çok uluslu şirketler çok güçlü. Dolayısıyla, onların kâr gerekleri ve kendi istekleri dışında dünyada çok büyük dönüşümler olacağına inanmıyorum. Az gelişmiş ülkelerin üç beşi bir araya gelse, dünyada yeni uluslararası ekonomik düzen yerleşir diyemiyorum henüz, önemli bir bilinçlenme görüyor olsam da.

Burada da sanıyorum, çok yanlış bir yargılama yapmıyorum. Çünkü, az gelişmiş ülkelere bugüne dek yeni uluslararası ekonomik düzen anlayışı içinde verilmiş olan bir takım olanaklar ve tavizler, az gelişmiş ülkeler kadar gelişmiş Batılı ülkelerin doğrudan kendi çıkarlarına da olmuştur. Dolayısıyla, talep bir taraftan gelse de, gerçekte bunun uygulama olanağı, kilit güç, henüz öbür taraftadır.

Gelelim pazarlık masasının diğer tarafındaki ülkelere: Herne kadar, buraya dek konuşmamda «az gelişmiş ülkeler» deyimini kullandımsa da, bunların tek bir cephe olarak gelişmiş Batı ülkeleri karşısında mücadele verdiğini savunmak hatalı olur. Bir kere, az gelişmişlerin, özellikle hammadde fiyatları konusunda, çıkarları aynı doğrultuda değil; petrol fiyatlarındaki artışın, artan sınai mamul fiyatlarıyla birlikte, petrol üretmeyen az gelişmişleri nasıl bir darboğaza soktuğunu tekrara gerek yok. Ancak aynı hammaddeyi üretip satanların çıkarları aynı doğrultuda, diğerleri ise, bundan, gelişmiş ülkelere daha çok zarar görüyor; çünkü, artan hammadde fiyatlarını güçlü monopoller eliyle dış dünyaya yansıtma olanakları yok. Bu hammadde kendi ithalatlarında daha küçük bir yer tutsa da dolayısıyla, etkisi daha olumsuz. İkincisi, az gelişmiş ülkeler değişik uluslararası platformlarda farklı gruplaşmalar içinde: bir tarafta, büyük askeri blokların üyesi olmayan «Bağılantısız Üçüncü Dünya Ülkeleri» var. 1975'de sayıları 80'e ulaştı; başlıca uğraşları bugüne dek siyasal sorunlarda yoğunlaştı, ekonomik konulara ancak yeni yeni eğilmeye başladılar. Bir tarafta Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferanslarının öncüleri 77'ler diyen az gelişmiş ülkeler var; sayıları bugün 114 kadar. Başlıca uğraşları ekonomik sorunlar. Bir tarafta,

Uluslararası Ekonomik İşbirliği Konferansı (Kuzey-Güney diyalogu) nu sürdüren 19 azgelişmiş ülke var; burada da ekonomik sorunların önceliği var. Nihayet, Türkiye gibi gerçekte az gelişmiş fakat, OECD üyeliği dolayısıyla gelişmiş Batı ülkeleri saflarında yer alan da var. Bazıları tüm gruplara dahil olsa da, diğerleri, öbür grubun istekleriyle ilgili dahi değil, hatta ona karşı, Cezayir'le İran gibi iki ülkeyi arişünün. Cezayir, Bağlantısızların üyesi, oysa İran'ın bu tür girişime sempati beslemesi dahi sözkonusu değil. Üçüncüsü, her politik renkteki azgelişmiş ülke, her gelişme düzeyindeki ülkeler bu gruplar içinde bulunabiliyor: çıkarlarının birleştiği noktada bir araya gelseler de, diğer konularda ayrılıyorlar. Örneğin, Irak'la Suudi Arabistan'ın, petrol fiyatları dışında ortak ne yönleri olabilir, bilemiyorum. Bu ortak nokta çözüm bulduktan sonraki aşamada bu ülkeleri bir arada mücadele safında hangi etkenler tutabilir?

Azgelişmiş ülkelerin Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen'de ne beklediklerini, Birleşmiş Milletler 6. ve 7. Özel Genel Kurulunda kabul edilen «Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen»in kurulmasına ilişkin bildiriye dayanarak araştıralım.

- 1) Bir kere, siyasal bağımsızlıkların ve çok uluslu şirketlerin denetimi, ulusallaştırma hakkının saklı tutulması, kendi doğal kaynakları üzerinde egemenlik hakkının tam olması gibi konularda ekonomik bağımsızlıklarının tam olmasını istiyorlar. Sömürgeci ve ırkçı girişimlerin ortadan kalkması, politik sistemi seçme özgürlüğü, karşılıklı olarak iç işlerine karışmama da var, tabii. Bu talepler ülkenin ulusal egemenlik hakkının tam olması ve eşitlik ilkelerinin tekrarı niteliğinde.
- 2) İkincisi, gelişmiş-azgelişmiş ülkeler arası ticarete ilişkin talepler; hammadde fiyatlarının istikrarı, hammaddelerle sınai mamuller arasında mübadele haddinin «adil» olması, «genel preferans sisteminin» gerçek anlamda genel olması ve tavizlerin genişletilmesi, üretici birliklerine daha etkin bir rol verilmesi bu arada sayılabilir.
- 3) Üçüncüsü, azgelişmiş ülkelere mâli kaynak transferinin artırılması; uluslararası para sisteminin yeniden düzenlenmesi sırasında yaratılan mâli kaynaklarda azgelişmiş ülkelerin daha büyük ölçüde ve askeri-politik taleplerden uzak olarak yararlandırılma-

şı, gelişmiş ülkelerin para ve sermaye piyasalarından daha geniş yararlandırılmaları, uluslararası para sisteminin yeniden düzenlenmesi bu arada sayılabilir.

- 4) Dördüncü, teknoloji transferinin hızlandırılması, kolaylaştırılması. Azgelişmişler, teknoloji transferini de, Birleşmiş Milletlerin daha etkin rol oynaması, bu konuda uluslararası bir yasanın kabulü, gelişmiş ülkelerin, azgelişmişleri bu konuda desteklemesi ve kendi teknolojilerini yaratmalarına katkı yapmaları geliyor.
- 5) Beşincisi, azgelişmiş ülkelerde beslenme sorununun çözümüne ilişkin dileklerle ilgili; tarımsal girdilerinin everişli fiyata azgelişmişlere ulaşmasından, gıda yardımlarına kadar bir dizi talep buraya giriyor.
- 6) Altıncısı, az gelişmişlerin sanayileşmesiyle ilgili. Nihayet, azgelişmişlerin kendi aralarındaki dayanışmanın, işbirliğinin artması dilekleriyle ilgili.

Kısacası, «iktisadi kalkınma» kavramı çerçevesine giren, bununla ilişkili olan ne varsa, aşağı yukarı, azgelişmişlerin yeni düzenden bekleyişleri arasına giriyor; bu konu da Batılı sanayi ülkelerinin katkıları arasına giriyor.

Yeni Düzenden, görüldüğü gibi, her iki tarafın bekleyişleri kendi öz çıkarları doğrultusunda; bu öz çıkarların gerçekleşmesi için karşı tarafı kullanmak istiyor. Daha önce belirttiğim gibi, ancak çıkarların ortak olduğu, çakıştığı noktalar kesinlikle gerçekleşecek sayılabilir; tabii bir de, güçlü taraf, karşısında güçsüzlerin zayıf noktalarını bulup isteklerini kabul ettirebilir.

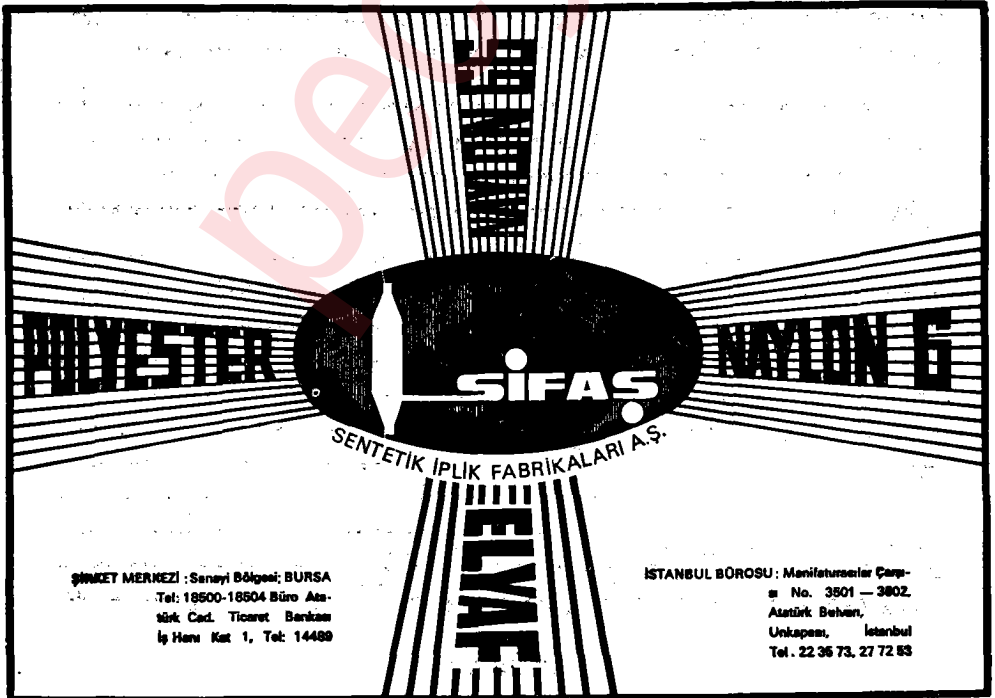
Azgelişmişlerin bu talepleri içinde gerçekleşme yolundakiler hammadde fiyatlarının istikrarlaştırılması niteliğinde olanlardır. Endeksleme sorununa gelince: Bunun gerçekleşmesi olanaksız yakın. Çünkü endekslemede başarı herşeyden önce arzı kontrol etmeye bağlı, ikincisi hammaddelerin bir büyük açmazı var: bunların dünyada, Batının gelişmiş sanayi ülkelerinde talep artış hızı çok yüksek değildir. Çünkü bunlarda nüfus artışı aşağı yukarı durağan hale gelmiştir; devamlı olarak teknolojik ikame malları yaratma olanağı var. Birçok tarımsal gıda maddesinin gelir elastikiyeti çok düşük. Hatta

gıda maddelerine bu ülkeler doygunluk noktasına gelmiş, gelir artışları bazılarında aksine, talep azalışında dahi yol açabiliyor. Buna karşılık az gelişmiş ülkelerin talep tarafına gelerseniz, talep Batının sattığı üretim malları, ara malları, tüketim malları için fevkalâde canlı. Bir kere, az gelişmişlerin nüfusları süratle artıyor; ikincisi, bu malların hepsinin gelir elastikiyetleri çok yüksek. Geliri artan bunlardan daha fazla tüketmek istiyor. Ayrıca, merkezden çevreye doğru tüketim şartlaması yayılıyor. Tüketim modellerinin taklidi için reklâmlar, beyin yıkama vs. yoluyla, etkiler metropolden çevreye yayıldığı için, etkileyici merkez, değişikliklerin kaynağı da orası oluyor. Tüketim şartlanması ile beyinler yıkanarak o ülkelerin mallarına karşı bir talep kaynağı ortaya çıkıyor. Ayrıca, teknolojik gelişmenin dizginleri ellerinde; bu yoldan da yenilikler merkezden çevreye doğru gidiyor. Bu karşılıklı ilişkide, bir tarafta canlı talep, bir tarafta ölü talep varken, mübadele hadlerini hammaddeler için yeraltı kaynaklarının doğal kıtlığı dışında lehte tutma olanağı yok. Dolayısıyla, az gelişmiş ülkelerin sorunu hammaddeleri bir sanayileşme finansman kaynağı gibi kullanarak orta ya da uzun dönemde ekonominin yapısını, sanayi toplumu yönünde değiştirmektir. Yeni uluslararası ekonomik düzende hammaddeler için endeksleme isteseler de esas olarak bekledikleri, uzun dönemde sanayi toplumu haline dönüşmektir. Burada da, karşılıklarına daha fazla dış kaynak sağlanması ve teknoloji sorunu çıkıyor. Teknoloji sorunda karşılıklı olarak önemli çatışma var. Gelişmiş ülkeler, teknoloji transfer kaynağı olarak, çok uluslu şirketleri görüyorlar. Oysa, az gelişmiş ülkeler, daha ütopyik düzeyde teknoloji transferi biçimleri düşünüyorlar. Sermaye sorununa gelince; bildiğiniz gibi şimdi uluslararası serbest sermaye piyasalarından borçlanma, serbest para piyasalarından borçlanma öneriliyor. Çünkü resmi uluslararası kuruluşların verdiği dış yardım artan talebe oranla çok küçük kalmaya başladı. Ancak, şurası da bir gerçek ki, uluslararası yeni mali kaynaklar yaratılırken az gelişmişlere çok az kaynak verildi; bu akıl almaz bir haksızlık oluyor.

Az gelişmiş ülkelerin «sanayileşme» için Yeni Düzen'den beklentileri de, teknoloji transferi gibi, «çok uluslu şirketlere kapılarınızı açın, bunlara elverişli koşullar yaratın» gibi bir cevapla karşılaşacağı benzer. Batı, kendisi birçok alanda tarımsal ürün fazlalıklarıyla karşılaşırken, az gelişmişlerde bu alanda üretimin artmasına niye katkı

yapsın? Devletlerin kontrol edemediği büyük şirketlerin tarımsal gelirleri ucuz fiyata vermesini nasıl sağlasın? Bu gelirler az gelişmişlere çok düşük fiyatlarla girerse, bu ülkeler uzun dönemde aynı gelirleri nasıl rekabet edebilir fiyatlarda üretmeğe geçebilir? Burada da gelişmişlerden gelecek cevap, «çok uluslu şirketleri olumlu karşılayın» olacağına benzer. Esasen, bu konudaki talepler de çok çeşitli.

Şunu da belirtiyim ki, Yeni Uluslararası Düzeni tam az gelişmişlik sorununa çözüm yolu bulma anlayışına ben sempati beslemiyorum; bu, iç politik rejimin düzensizliğini, beceriksizliğini gizleme yolu da olabilir. Nihayet bir noktaya daha değinmek istiyorum, gerek az gelişmişler, gerek gelişmişler kendi içlerinde de ortak çıkarlara sahip değil, hiç olmazsa her noktada. Bu bakımdan, Yeni Düzen türdeş olmayacağına benzer: yani, her gelişmiş aynı tavizi vermeyeceği gibi, her az gelişmiş de aynı tavizi almış olmayacak. Tabii, uluslararası para reformu gibi her ülkeyi aynen ve eşit biçimde etkileyecek değişiklikler yok değil. Ama, bunlar dışında, tüm az gelişmişler ile tüm gelişmişler Yeni Düzen'de eşit taviz alma, eşit taviz verme durumunda olmayacak.

SİFAŞ
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

POLYESTER **NAYLON 6** **ELYAF**

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi, BURSA
Tel: 19500-18504 Büro As-
sist. Cad. Ticaret Bankası
İç Hane Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÖROSU : Manifatturciler Çar-
su No. 3501 — 3802.
Atatürk Behvan,
Unkapanı, İstanbul
Tel. 22 36 73, 27 72 83

Batı İktisat Teorisinin Türkiye İçin Geçerliliği

Prof. Dr. Demir DEMİRGİL

Üniversitelerimizde ve Yüksek Okullarımızda okutulan iktisatın Türkiye için geçerliliği ve gerçekçiliği son on yılda bazı kuruluşlarda inceleme konusu yapılmıştır. Ancak bu incelemeler durumu saptama ve eleştiri safhasından ileri gidememiş Türkiye için geçerli, gerçekçi model veya modeller kurma teşebbüsü şekillenememiştir.

İktisat eğitiminin içerikliliğine ve modellerine karşı uyanan bu ilgi akademik sorumluluk hissinden kaynaklanmakta idi, nitekim Batı İktisat Teorisini okutmak durumunda kalan gelişme sürecindeki ülkelerin iktisatçıları da endişelerini benzer şekilde ifade etmişlerdir.

Türkiyede konuya ilginin artması ekonomik sorunlarımızın çözümünde Batıdan almış olduğumuz iktisat teorisinin çözüm getirememesi ve sorunlarımızın büyümesine engel olmamasıdır. İthalat ikamesine dayalı sanayileşme çıkmazı, ödemeler dengesi açığı, gelir bölüşümündeki eşitsizlik, enflasyon, gizli ve açık işsizlik sorunu, açık finansman, vergi adaletsizliği, gecekondü ve konut sorunları, şehirleşme sanayileşme açığı, İktisadi Devlet Teşekküllerinin verimsizliği gibi hayatî sorunlarımıza çözüm bulunamaması ve 1958, 1969 ve 1977 bunalımlarına engel olunamaması izlenen isabetsiz iktisat politikaları dünya konjonktürü gibi faktörlerin yanında iktisadi kararların dayandığı teorik temellerin geçersizliğidir. 1958 bunalımı plansız dö-

nemde, 1969 ve 1977 bunalımları planlı dönemde meydana gelmiştir. Ancak plansız olsun, planlı olsun her iki dönemde iktisadi düşüncenin dayandığı temellerin değişmemiş olmasıdır.

1960. devriminin sağlamış olduğu hürriyetler öğrencilerin de, öğretmenlerin de tek kitap zihniyetinden uzaklaşma eğilimi içine girmelerine olanak vermiş, öğretilenlerin geçerliliği her vesile ile soru konusu edilmiştir.

Ekonomi öğrenimine üniversitelerimizde yer verildiği günden beri öğretim üyeleri genellikle «Batı»nın iktisat ders kitaplarından doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yararlanmışlardır. Aynı durum Afrika, Asya, Güney Amerika, ve Yakındoğu ülkelerinde de meydana gelmiştir. Oysa bu ders kitapları Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinin öğrencileri için yazılmıştır. Bu kitapların yazarları yazdıklarının bütün dünya için geçerli olduğunu iddia etmelerine rağmen gerçekte bunlar Batının sanayileşmiş ileri ekonomilere özgü kurumsal, sosyal ve ekonomik yapılarına yönelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin iktisat okuyan öğrencileri bulundukları toplumların kurumsal ve ekonomik gerçekleriyle hiç bir ilgisi olmayan veyahut sola az ilgileri bulunan ekonomik kavramları, prensipleri, teorileri öğrenmeye ve sorunları incelemeye zorlanmaktadır.

Ülkemizde yayınlanan kitapların çoğunda ileri ülkelerdeki kitapların kavramsal yaklaşımı, prensipleri ve sorunları yer almaktadır. Ülkemizde yayınlanan kitaplardan önemli olmayan ve esasa dokunmayan bazı farklar olduğu söylenebilir: Ülkemizle ilgili bazı örnekler, milli gelir, vergi vs. istatistikleri gibi ancak farklar bundan ileri gitmemektedir. Ülkenin kurumsal ve yapısal gerçekleri karşısında Batıdan alınan teorilere gerekli değişiklikler yapılamamaktadır. Tıpkı Batıdan transfer edilen teknolojilere, bunları ülkeye uygun teknolojiler haline getirmek için gerekli değişiklikler yapılmadığı gibi.

Nüfus artışı, fakirlik, eşitsizlik, işsizlik, kırsal durgunlaşma, okulaşma gibi sorunlar Batı ders kitaplarında çok yer işgal etmediği için, bunlara ülkemizde de gerekli önem verilmemekte ve öğrencilerimiz bu sorunların muhtemel çözümleri yönünde düşünmeye sevkedilmektedir.

Batının iktisat teorisi denge ve istikrar ekonomisidir, ülkemizde ve benzer gelişmekte olan ülkelerde ise dengesizlik ve istikrarsızlık mevcuttur, marjinal kararlar yerine temel bazı tercihler yer almaktadır, tüketici egemenliği sözde kalmakta neyin, ne kadar ve kimler için üretileceği konusunda tüketici çok az etkin olmaktadır.

Batının geleneksel teorisi Devlet harcamaları ve vergiler ile toplam talebi etkilemeye çalışmaktadır. Ülkemizin temel sorunu ise **adil bir vergi sistemi oluşturmak, kamu harcamalarını ise sınıflar ve bölgeler arasında gelir ve servet eşitliği sağlayacak bir yapıya kavuşturmasıdır.** Geleneksel Keynes'ci makro iktisadın ülkemiz için geçerliğinin sınırlı olması bizi şaşırtmamalıdır.

Önce isminden başlayalım. Genel Teori, hiç de zannedildiği kadar genel değildir. Batının bile bütün sorunlarına değil depresyon ve işsizlik içindeki ekonomilere özel çözümler getirmektedir. Nitekim durgunlaşma (stagnation) ve enflasyonun bir arada bulunması hal olan stagflasyon'u ne açıklayabilmekte ne de buna çözüm getirebilmektedir.

Macro-teori ile ekonomik gerçekler arasında bu kadar büyük bir sapma bulunduğuna göre makro-teori ile Türkiye'nin ekonomik gerçekleri arasındaki sapmanın çok daha büyük olacağını iddia etmek mümkündür, çünkü **bugün de dün de kurumlarımız ve ekonomik sistemimiz ileri kapitalist ülkelerinkine çok az benzerlik göstermektedir.**

Gelişmişlerle gelişmemişler arasındaki ekonomik yapı farkı o kadar büyüktür ki ileri ülkelerde sanayideki işsizliği azaltmak gayesiyle kamu harcamalarının artırılması Türkiyede ve benzer ülkelerde köyden kente göçü artırmak suretiyle işsizliğin artmasına yol açmaktadır. Üstelik de enflasyonu da körüklemektedir.

Keynesçi modelin kurumsal ve yapısal varsayımları Türkiye için geçerli ve gerçekçi değildir.

İyi işleyen mal piyasaları, üretim faktörleri piyasaları, sermaye ve para piyasaları mevcut değildir.

— Sınai ve tarımsal firmaların mallarına karşı talepte meydana gelen artışların süratli ve etkin bir şekilde üretim ve istihdam artışları meydana getireceği varsayımı gerçekçi değildir.

— Ülkemizde darboğaz yaratan talep azlığı değil, arzda mevcut olan yapısal ve kurumsal bozukluklardır, daha ayrıntılı bir anlatımla bunlar sermaye, ham madde, ara malları vasıflı işçi, sevk ve idare kısıtlıkları ulaştırma ve haberleşme aksaklıkları, döviz kısıtlıkları ve zenginlerin ithalata bağlı tüketim kalıplarıdır.

Bu şartlar altında açık bütçe ve açığa bağlı harcamalar kronik enflasyona yol açmaktadır.

Keynesçi politikaların sonucu işsizlik azalacağına şehirleşme yolu ile artmakta, üretim fazlası artacağına kentleşme sonucu meydana gelen net tüketim artışı sonucu azalmaktadır.

Örnek olarak alınan Keynes gibi ekonomi teorisine etki yapmış olan diğer iktisatçılar da kendi ülkelerinin iktisadi ortamının ve sorunlarının etkisinde kalarak teorilerini geliştirmişlerdir. Bu teoriler ülkemizin sorunlarına ancak kısmen faydalı olabilmektedir. Ancak akla gelen şu soru olabilir: Batıda Ortodoks iktisatın dışında radikal düşünceye sahip iktisatçılar yok mudur? Vardır, fakat bunlar seslerini duyuramamaktadırlar. Marksist iktisatçılarından Paul Baran uzun yıllar California'daki Stanford Üniversitesinde Sosyalist İktisat okutmuştur. Seçimlik olarak verilen bu derse 7-8 öğrenciden fazlası gelmezdi, üstelik bunların tümü az gelişmiş ülkelerin öğrencileri idi. İki derse geldikten sonra ortadan kaybolan bir Amerikalı öğrenciye dersten çekilme nedeni sorulduğunda şu cevabı vermiştir: Üniversiteyi bitirdikten sonra büyük Amerikan firmalarında iş ararken karnemde Marksist Ekonomi'nin yer alması şansımı azaltacaktır, bunun için kaydolmadım.

Radikal yazarların kitaplarını da aynı kader beklemektedir. Tanınmamış kitapevleri tarafından basılmakta, geniş bir dağıtıma tabi tutulamamaktadır.

Türkiyenin ekonomik bir kalkınma ve derin değişmelerin içinde olması makro-iktisatta genellikle kullanılan mukayeseli statik metodun sorunlarına anlamlı bir şekilde uygulanmasına olanak vermemektedir.

Sorunlarının büyük bir kısmını çözmüş bulunan ekonomilerin iktisatçıları sosyal ve kurumsal ve ekonomik yapıyı veri olarak almak eğilimindedirler, bu nedenle kısa dönemli bir analiz kullanmak-

tadırlar. Aynı nedenle batı dünyasının makro-iktisat kitaplarının % 80-90'ı kısa dönemli analiz ve politikalara ayrılmıştır. Bunun tersi ülkemizde cari olması gerekirken taklitten kurtulamadığımız için makro- iktisat kitaplarımıza da ülkemizin gerektirdiği ağırlığı veremedik.

Bu taklit hastalığının başka bir nedeni Batıdaki iktisadın yüksek prestij değeridir. Etkileriyle, süreçleriyle ve mekanizmalarıyla Batı iktisadı az gelişmiş ülkelerde hayranlık uyandırmaktadır. En güç matematiksel modeller üzerinde çalışanlar ise en fazla hayranlık uyandırmaktadır.

Özellikle Harrod-Domar tarafından kullanılmış olan tek faktör tahlili uzun yıllar Türk Planlarını tek faktöre (yatırıma) dayanan tehlikeli bir basitleştirmeye dayandırmıştır. Planlı dönemden önceki dönemde ortalama % 6 artmış olan GSMH'yi yılda % 7 arttırmak mı istiyoruz öyleyse sermaye/Hasıla oranının 3 olduğunu ve kısa dönemde değişmediğini varsayarsak yatırım/GSMH oranını % 18 den % 21 e yükseltmemiz yeterlidir.

Batı ülkeleri iyi işleyen piyasalara sahip oldukları için tüketiminin, tasarrufun, emeğin ve benzeri serilerin aşırı agresyonda bir mahsuz görülmemektedirler. Ülkemizin izlemesi gerekli iktisat politikası bakımından her sosyal sınıfın ortalama ve marjinal tüketim ve tasarrufu ayrı göstermekte gerek vardır çünkü bazı sınıfların birim tüketimine dolaylı ve dolaysız düşen ithalat, ekonomi için tehlikeli şekilde yüksek olabilir.

Nihayet batıda geliştirilmiş teori saf teori değildir, değer yargılarından arınmış teori sayılamaz. Bu teorinin esas fonksiyonu kapitalizmi ve sınıf hakimiyetini devam ettirebilmektir. Bunun için işsizliği ve enflasyonu makul sınırlar içinde tutmak suretiyle kapitalizmi taşıyabilen bir iktisadi ve sosyal sistem haline getirmenin amaçlarını geliştirmeye çalışmaktadır. İnsanlar arasındaki ilişkilere değil toplam talep, toplam gelir arasındaki ilişkilere ağırlık vermektedir. Üretim ilişkilerini ihmal etmekte toplam talebe önem vermektedir. Firmaların kârları ve yatırımları bakımından iktisadi ekspansiyon, iktisadi istikrardan daha yararlı sayıldığı için «biraz enflasyon artı biraz

işsizlik» bir iktisadi kuruluş durumu olarak Batının iktisat literatürüne geniş bir şekilde girmiş ve ülkemize de intikal etmiştir.

Batı dünyasının gereklerinden ve gerçeklerinden kaynaklanan sabit teknoloji - sabit nüfus - sagit sermaye varsayımı da ülkemizin temel sorunlarıyla çelişki halindedir.

Yazımızı şöylece özetleyebiliriz : Ülkemizde ekonomi bilimi farklı toplumlara ait bir paradigm üzerine oturtulmuştur. Aslında durum daha da acıdır, ileri sanayi toplumlarının paradigması geçerliğini kaybetmiş, yeni bir paradigmin geliştirilmesine kadar sarsıntı ve bunalım içinde yaşamını devam ettirmektedir. Bu toplumlarda yeni bir paradigmin geçerlilik kazanması, toplumlardaki sosyal, politik ve ekonomik değişmelere ve radikal iktisatçıların etki derecesine bağlıdır.

Ülkemiz iktisatçılarının yapması gereken şey Türkiye'nin ve benzer ülkelerin, daha doğrusu Üçüncü Dünyanın paragmini yani incelenen dünyaya, gerçeğe bakışı, onu algılama ve anlama biçiminin yolunu saptamaktır.

Ödemeler Dengesi Ağır Sorunlarla Karşı Karşıyadır

Tevfik CAN

Uzun yıllardanberi belirli bir dış açıkla bağlanan Ödemeler Dengesi, özellikle işçi gelirlerinin artışı sonucu, olumlu bir düzeye ulaştıktan sonra, a) Ham petrol fiyatlarının yükseltilmesi, b) Ham petrole dayalı ürünlerde fiyat artışları oluşması, c) Bunların etkisiyle tüm ithal mallarındaki fiyat artışları, ithalâtta gelişmeyi büyük ölçüde etkilemiş; buna karşılık ihracattaki artışlar, bu gelişmeyi izlemekte geri kalmıştır.

Bu gelişmeler sonucu, 1977 yılında Ödemeler Dengesi, ağır sorunlarla karşılaşmış; bu ağır sorunlar, uzun yıllara yayılabilecek etkinlik ve boyutlar kazanmıştır.

Bilindiği üzere, ülkemizde, ithalât harcamaları, genellikle ihracat ve işçi gelirleri ve diğer kısa süreli borçlanmalarla karşılanmakta, faiz ve anapara ödemeleri ve kâr transferleri; Görünmeyen İşlemler gelirleri ve Turizm ve Dış Seyahat gelirleriyle kapatılabilmektedir. Ancak, bu gelişim, 1974 yılından sonra bozulmuş; bu konudaki denge, tersine sonuçlar vermeye başlamıştır. Nitekim, 1973 - 1977 yılları arasındaki gerçekleştirmeler aşağıda verilmektedir :

Döviz Gelir ve Giderleri

	Giderler 1✓	Gelirler 2✓	(Milyon Dolar) Fark
1973	1.761,9	2.693,1	+ 931,2
1974	3.215,4	2.911,9	— 303,5
1975	4.242,1	3.737,6	— 504,5
1976	4.100,2	3.821,8	— 278,4
1977	3.177,0	3.177,0	—

1✓ İthalat Transferlerini içermektedir.

2✓ İhracat ve İşçi Gelirleriyle, net DCM girişlerini içermektedir.

Görüldüğü üzere, 1973 yılında, ithalat için yapılan döviz harcaması, 1.761,9 milyon dolar olmuş; buna karşılık ihracat ve işçi gelirleriyle net DCM girişleri, bu harcamaların üzerinde gerçekleşmiştir : 2.693,1 milyon dolar.

Ancak, yukarıda sözüedilen nedenlerle ithalat döviz harcamalarının büyük boyutlara ulaşması, çeşitli kaynaklardan sağlanan döviz girdilerinin bu büyüklükleri karşılamaması, rezerv azalmalarına yol açmıştır.

1977 yılında görülen ve olumlu bir düzeyde olduğu izlenimini veren denge, gerçekte, ithalat için zorunlu görülen transferlerin yapılamaması sonucudur.

Gerçekten 1973 - 1977 yılları arasında gerçekleştirilen ithalat ile buna ilişkin yapılan transferler arasındaki denge, büyük ölçüde bozulmuş bulunmaktadır.

Son beş yıldaki ithalat gerçekleştirmeleri ile döviz transferleri aşağıda verilmektedir.

Yukarıdaki değerlendirmeler göstermektedir ki, 1973 - 1975 yılları arasında yapılan transferler, ithalat gerçekleştirmelerinin % 85 - 90'ını karşıladığı halde, bu oran, 1976 yılında % 79,9 a, 1977 yılında da % 54,8 e inmiştir. Bu gelişmenin bir başka anlamı da, yapılan ithalatın döviz karşılıkları, henüz transfer edilememiştir.

İthalât Gerçekleşmeleri ve Harcamaları

	Fiili İthalât	Transferler	(Milyon Dolar) %
1 9 7 3			
a) Liberasyon	1.148,7	1.229,2	
b) Tahsisli İthal Mal.	478,4	532,7	
c) Diğerleri	459,1	—	
Toplam	2.086,2	1.761,9	84,4
1 9 7 4			
a) Liberasyon	2.524,1	2.396,6	
b) Tahsisli İthal Mal.	697,0	818,8	
c) Diğerleri	556,5	—	
Toplam	3.77,6	3.215,4	85,1
1 9 7 5			
a) Liberasyon	2.918,8	2.932,0	
b) Tahsisli İthal Mal.	1.162,9	1.310,1	
c) Diğerleri	656,9	—	
Toplam	4.738,6	4.242,1	89,5
1 9 7 6			
a) Liberasyon	3.319,9	2.913,7	
b) Tahsisli İthal Mal.	1.143,1	1.186,5	
c) Diğerleri	665,6	—	
Toplam	5.128,6	4.100,2	79,9
1 9 7 7			
a) Liberasyon	4.062,6	2.551,2	
b) Tahsisli İthal Mal.	1.160,5	4.655,6	
c) Diğerleri	573,2	—	
Toplam	5.796,3	3.176,8	54,8

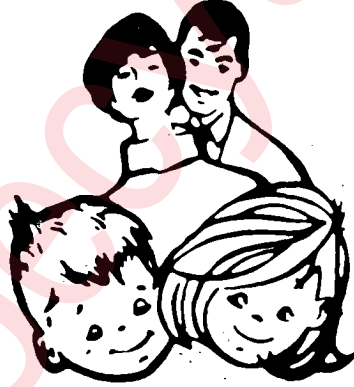
Gerek 1978 yılı Program Dönemi'nde, gerekse Dördüncü Beş Yıllık Plan döneminde karşılaşılan başlıca sorun, önce, bekleyen bu transferlerin gerçekleştirilmesi, daha sonra da yeni ithal hedeflerinin oluşturulması konusunda olanaklar sağlanmasıdır.

Bu olanakların hangi ölçüde ve biçimde sağlanabileceği konusunda, kesin bilgi bulunmamakla beraber, işbaşındaki Hükûmetin, herhalde bu konu üzerine önemle eğilmiş bulunduğunu sanmaktayız.

Ancak, bu konudaki çözümlerin kolay olmadığını belirtmekte yarar bulunmaktadır.

Herhalde, ithalatta gerçek anlamda tasarrufa gidilmesi, diğer döviz harcamalarında savurganlığı önleyici yöntemlerin bulunması yanında, ihracat, işçi ve turizm gelirlerini etkin bir biçimde yükseltmeye dönük çabalar harcanması gerekecektir.

**SIZE DAHA İYİ HİZMET
BİZİM GÖREVİMİZ**

**ANADOLU
BANKASI**
AİLENİZİN BANKASI

Türkiye'de Vergi Kaybı Ve Denetimi

Osman Selim KOCAHANOĞLU
Maliye Bakanlığı Gelirler Kontrolörü

Klasik devlet teorisinden sosyal devlet anlayışına kavuşan ve çağdaş yönetim sürecinde bütün ülkeler, sosyal devletin hizmet arzını artıran talebe uygun düzeyde gerçekleştirebilmek için yeni finansman kaynakları aramak zorunda kalmaktadırlar. Özellikle az gelişmiş ülkelerde gittikçe artan kamu hizmetlerinin karşılanmasında, planlı kalkınmanın gerçekleştirilmesinde, kullanılacak kaynakların serbest bırakılması önemli sorunların başında gelmiştir. Bu nedenle gelişmemiş ülkelerde kaynak yaratmak için el atılmamış konu, vergi konulmamış ekonomik süje bırakılmamıştır. Halbuki bu ülkelerin asıl sorunu, toplam vergi potansiyelinin tam olarak serbest bırakılamaması sonucu, durmadan yeni vergi alanları ve fiskal mükellefiyetler ortaya çıkarak bir vergilendirme anarşisine sürüklenmiş olmalarıdır.

Türk vergilendirme sistemi de bugün, 20 ye yakın vergi kanunu ile aşağı yukarı aynı durumdadır. Bu böyle olmakla beraber, Türkiye'de çok yüksek oranda vergi kaybı bulunduğu iş adamlarından bilim adamlarına, sokaktaki vatandaşın sorumlu kişilere kadar herkesin bildiği, söylediği ve kabul ettiği bir gerçektir.

Bunun yanında başka bir gerçekte şudur : Mükellefler açısından vergi borcu ancak en son planda ve gönülsüz olarak ödenmesi düşünülen bir devlet alacağıdır.

Bu iki gerçek bize, Türk vergi idaresinin önemli bir sorununu vurgulamaktadır. Vergi kaybını önlemek ve vergi denetimini etkin düzeye çıkarmak. Zira devletin vergi alacağını, mükelleflerin serbest iradeleri ile veznesine getirip yatırımlarını beklemek artık bir hayalden ibarettir. O halde bu vergi yasal zorlama ve denetleme ile alınacaktır.

Türkiye’de vergi denetimi ve bunun organları vardır. Hatta bazı kurumların bu yolda önemli bir aşamada bulundukları ve kamu o-yunda etkinliklerini kabul ettirdikleri söylenebilir. Ancak bunun, Türkiye gerçeği açısından yeterli düzeyde olduğunu söylemek olanaksızdır.

Şu halde halen Türkiye’de yürütülen vergi denetim çalışmaları ve denetim organlarının etkinlikleri ne düzeydedir. Acaba yılda ne kadar vergi kaybı olmaktadır? Bu sorulara doğru ve kesin cevap verebilmek için, herşeyden önce elde döküman yoktur. Ayrıca şimdiye kadar, ne akademik kurumların, ne Maliye Bakanlığının bu konuda sağlıklı istatistik verilere dayanarak yapılmış bilimsel bir araştırması görülmemiştir.

Biz bu yazıda aşağıda verilen iki tabloda gösterilen verilere ve bazı varsayımlara dayanarak konuya kısa ve kolay bir yaklaşım yapmak ve bazı somut sonuçlar çıkarmak istiyoruz.

TABLO : 1

1976 İtibariyle Türkiyede Vergi Denetim Çalışmaları : (1)

Vergi Denetleyen Kurum	Kurumun Eleman Sayısı	Denetlenen Mükellef Sayısı	Bulunan Matrah Farkı (Bin TL.)
Maliye Müfettişleri	35	198	17.045.
Hesap Uzmanları	332	10.496	1.987.724.
Gelirler Kontrolörleri	387	14.599	2.804.699.
V. Kontrol Memurları	642	10.554	995.130.
	1.446	35.847	5.804.600.

KAYNAK : Maliye Bakanlığı Bütçe Çalışmaları

(1) Cumhuriyet Gazetesi 31.1.1978

Tablo 1 de görüldüğü üzere, Türkiye'de halen vergi incelemesi yapan 4 Kurumda Maliye Müfettişi, Hesap Uzmanı, Gelirler Kontrolörü ve Vergi Kontrol Memuru olarak 1.446 eleman bir yılda 35.847 vergi mükellefini incelemiş ve toplam 5.804.600.168,- TL. matrah farkı bulmuşlardır. Bu demektir ki, incelemeye alınan her mükellef bir yılda ortalama 165.845 liralık gelirlerini beyan dışı bırakmaktadırlar.

Diğer yandan inceleme elemanı ve mükellef sayısındaki artışları sıfır kabul edilir ve yalnızca 1975 yılındaki yıllık beyanname veren mükellef kitlesinin (tablo II) incelendiği varsayılırsa, aynı eleman kadrosu bu kitlenin ancak % 4 ünü inceleyebilmektedir. İncelemeyi bütün mükellefiyet grupları için oranlarsak, bir yılda 100 kişiden birinin bile incelenemeyeceğini görebiliriz.

Ayrıca, aynı varsayımdan hareketle yalnızca yıllık beyanname veren 872.174 mükellefin sadece bir yıllık beyanlarının incelenmesi, mevcut kadro ile ancak 24 yılda bitirilebilmektedir. Aynı veriler bize, gene sadece yıllık beyanname veren mükelleflerin bir yıllık beyanlarının tamamının bir yılda incelenebilmesi için, bir inceleme elemanın yılda 600 mükellefi denetlemesi gerektiği sonucunu verir. Bu ise olanak dışıdır.

Yukarıdaki rakamlardan çıkarılabilecek önemli bir sonuçta şudur : Bir yılda 35.847 mükellef denetlenir, mükellef ve eleman sayısındaki artışlar sıfır kabul edilirse, her 5 yıl sonunda yalnızca yıllık beyanname verenlerden 692.939 mükellefin bir yıllık beyanları, Vergi Usul Kanunu uyarınca tarh zamanına uğradığı için, yasal olarak incelenemez hale gelmektedir.

Şimdi de Türkiye'de bir yılda uğratılan vergi kaybına ilişkin bir yaklaşım yapalım. Bu yaklaşım gene tablo I ve II deki verilere dayanmaktadır.

TABLO : II

1975 Sonu İtibariyle Bazı Vergilerde Mükellef Toplamı :

Mükellefiyet Çeşidi	Mükellef Sayıları
1. Yıllık G. V. Beyannamesi verenler	872.174
2. Muhtasar Beyannameye Girenler	2.120.492
3. Götürü Mükellefler	562.624
4. Kurumlar Vergisi	11.101
5. Gider Vergileri (1974)	10.364
6. Emlak Vergileri	8.847.805

KAYNAK : 1976 Bütçe Gelirleri Yıllığı

Tablo II de bazı vergi çeşitlerine göre mükellef sayıları verilmiştir. Biz bir an için 1976 yılında mükellef sayısının artmadığını ve yalnızca yıllık gelir vergisi beyannamesi veren mükellefler kitlesinin incelemeye esas tutulduğunu varsayalım ve 872.174 mükelleften % 25 inin beyanlarının doğruluğunu da peşinen kabul edelim. Bu durumda incelenmesi gerekli mükellef sayısı 654.131 kişi olur. Vergi incelemesi yapılan her mükelleften yaklaşık 165.845 lira matrah farkı bulunduğu göre, toplam mükellef kitlesinin bir yılda $654.131 \times 165.845 = 108$ milyar liralık bir geliri beyan dışı bıraktığı sonucuna varılır.

Bu matrah farkına isabet eden vergi kaybını kesin şekilde hesaplamak zor. Ancak 654.131 mükellefin hepsinde evli iki çocuklu sayarak, her mükelleften bulunan matrah farkına 69.855 lira kayba uğratılmış vergi düştüğünü buluruz. Buradan yıllık beyanname veren 654.131 mükellefin bir yılda toplam 45 milyar lira dolaylarında bir gelir vergisini hazineye ödemedikleri ortaya çıkar.

Ancak bu hesaplamada mükelleflerin tarhiyattan önceki beyanları sıfır kabul edilmiştir. Halbuki vergi incelemelerinde ikmalen veya resen bulunan matrah farkları mükellefin önceki beyanına eklenince, gelir vergisindeki müterakkiyetten dolayı ortaya daha fazla bir vergi kaybı çıkacaktır. Bu nedenle gerçek vergi kaybını bulmak için, hesaplamada müterakki tarifenin dikkate alınması gerekir.

Türkiye'de 1975 yılında yıllık beyanname veren toplam 872.174 mükelleften her biri yılda ortalama 12.674 lira gelir vergisi ödemiştir. Mükellef başına tahsil edilen bu vergi ortalama 47.000,— liralık gelire isabet eder. Buradan hareketle her mükellefin beyan etmesi gereken yıllık ortalama gelir vergisi matrahının $(165.845 + 47.000) = 212.845$ lira olması gerektiği sonucu çıkar.

212.845 liranın gelir vergisi	95.980,—TL.
47.000 liranın gelir vergisi	12.674,—TL.
Yaratılan vergi ziyai	83.306,—TL.

Demekki her vergi mükellefi yılda, müterakkilik dikkate alınırsa 83.306,— liralık vergi kaybına sebep olmaktadır. Bunun toplam Bİlânçosu ise yılda 54 milyar lira vergi demektir.

Dikkat edilirse 54 milyar liralık bu vergi kaybı, bazı varsayımlara göre hesaplanmıştır. Yani sadece yıllık gelir vergisi beyannamesi veren mükellef kitlesi esas alınmış ve yıllık artışlar sıfır kabul edilmiştir. Halbuki tablo II de görüldüğü üzere, kurumlar ve gider vergileri, ücretliler, emlak vergileri ile tabloda yer almayan diğer vergiler alanında da 10 milyondan fazla mükellef kitlesi mevcuttur. Bu alandaki vergi kaybı ise yukarıdaki hesaplamaaya dahil edilmemiştir. Kanımızca bütün vergilendirme alanları esas alınarak konuya yaklaşılsa, 1976 yılı itibariyle Türkiye'deki vergi kaybının 100 milyar liraya ulaşabileceğini söylemek olasıdır. Kaybolan bu vergi potansiyelinin % 50 sinin Türkiye'nin 4 büyük ilinde, % 77 sinin de 19 büyük ilinde toplanmış olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

SONUÇ : Türkiye'de 1975 yılı itibariyle Konsolide Bütçe Gelirleri toplam tahakkuku 126 milyar, tahsilatı ise 113 milyar liradır. Bu bütçe toplamı içinde ise dış ticaretten alınan vergiler dahil, vergi gelirleri toplam tahakkuku 105 milyar, tahsilatı ise 94 milyar liradır. Şu halde Türkiye'deki vergi kaybı tam olarak kontrol altına alınabilirse, % 100 e varan bir iç kaynak potansiyeli daha serbest bırakılabilecektir. Bu verilerden çıkarılacak kısa sonuçlar şunlardır :

1 — Ülkemizde % 100 e varan bir vergi kaybı mevcuttur. Daha doğrusu, ekonomideki kaynak potansiyelinden toplanan vergi, bir aysbergin ancak su üstünde görünen kısmı kadardır.

2 — Vergi denetimi çok yetersizdir. Nitelik bakımından etkili vergi denetim kurumlarımız bulunmasına rağmen, nicelik bakımından bunu söylemek olanaksızdır. Türkiye'deki vergi kaybının önlenmesi için, bu önemli sorun karşısında Maliye Bakanlığının tavırını alması şarttır. Bunun için de, vergi yargısının yeniden düzenlenmesi, Vergi Usul Kanununda gerekli değişikliklerin yapılması, muhasebeciliğin başboşluktan kurtarılıp onurlu bir meslek olarak yasallaştırılması, vergi denetimi elemanlarının sayılarının artırılarak planlı ve etkili bir vergi denetim koordinasyonunun tek ve merkezi bir kurumca yönetilmesi gereğine inanıyoruz. Zira sorun bir bakanlık sorunu olmadan öte, artık bir Devlet sorunudur. Devlet, intihar etmeme pahasına bu sorunu çözmek zorundadır.

Traktör İmalatında Duraklamalar Ve Çözüm Yolları

ZEKİ ALBAYRAK
T. C. Ziraat Bankası
Umum Müdür Muavini

1977 senesi Türkiyenin dış tediyeler açığının gittikçe arttığı, döviz kaynaklarımızın iyi beslenemediği, buna karşı bazı lüzumsuz maddelerin ithali, fuzuli turistik seyahatlerin artması sebebi ile dış ödemeler dengemizin daha kötü bir hale getirildiği malumlardır.

Bütün bu saydıklarımıza ilaveten devaluasyon söylentilerinin yoğunlaşması ihracatçıların ihracatını ertelemiş, Kıbrıs meselesi dolayısıyla Amerika ve birçok Avrupa devletlerinin bize ekonomik ambargo koymağa çalışması, döviz kaynaklarımızdaki gelişmeyi istenilen seviyenin altına düşürmüştür.

Dahilde enflasyonist baskı, aşırı fiat artışları, grevlerle istihsalin azalması, enerji kısıtlaması, imalat ve ihracatımızı ters yönde etkilemiş ve 1977-1978 yılı dış ticaret açığımızın daha da fazlalaşacağı kanısını vermiştir.

Uzun süredenberi ortak olduğu firmanın veya itimadına mazhar olunan yabancı firmaların türlü yollardan Türkiye'deki traktör imalcilerine gönderdikleri Türkiye'de imal edilemeyen parça bedelleri bu-

yük meblâğlara ulaşmış fakat Merkez Bankasınca döviz transferleri gecikince artık yabancı firmalarda lüzumlu parçaları veresiye göndermez olmuşlardır.

Büyük miktarda alacaklı olan yabancı firmalar Türkiyedeki imalatçılara artık ham madde, yedek parça veya montaj malzemesini göndermeği düşünmemektedirler.

Aşağıdaki tablonun tetkikinden de anlaşılacağı üzere Traktör imalatındaki artış fazla bir hız göstermemekte buna karşılık talep artışı ile ithaiât gittikçe fazlaşmaktadır. Hele bazı parçaların döviz darboğazları sebebiyle zamanında ithal edilememesi, 1977 istihsalinin imalat programını 16360 traktör altına düşmesine sebep olmuştur.

Traktör imal eden firmaların 1978 yılı imalat programlarını % 50 nin altına düşürmeğe çalışmaları memleket sanayii için hiçde iç açıcı değildir.

Hariçten ithal edilen beher traktöre ödenen dövizle dahilde 3 traktörün imaline yarıyacak lüzumlu parçaları getirme imkânı hasıl olacağını düşünürsek hariçten traktör ithali için döviz tahsisinin memleketle imalatçı firmaların ihtiyaçları gözönünde alındıktan sonra yapılmasının yerinde olacağı sonucuna varılır.

Memlekette traktör imal eden fabrikaların lüzumlu yedek parçalarının ithal edilememesi dolayısıyla yerli parçaları imal eden fabrikaların imalatlarını azaltması ve dolayısı ile işsizliğin artmasına meydan verilmesi pahasına komple traktör ithalatına döviz tahsisi memleket yararına bir davranış olmaz.

Dahildeki Traktör imalcisi firmaların, hariçteki firmalardan getirmek zorunda oldukları parçalar için 1977 yılındaki birikmiş borçlarını zamanında ödeyememeleri neticesi, kapasiteleri 50.000 in üstünde olmasına rağmen 1978 yılı programlarını kısarak 24.200 adede indirmiş bulunmaktadır.

Nitekim 1977 yılı programları 47.800 olarak programlanan imalat 31440 olarak realize edilebilmiştir. Ancak döviz darboğazı aşılır teşvik ve takip edilerek imalat bir yola konulursa yılda 50.000 Traktör imalatını kolaylıkla başarmak mümkündür.

Türkiyenin traktör imalatı ve ithalatı aşağıda gösterilmiştir.

İmalâtçı Firma	Sene 1974	Sene 1975	Sene 1976	Sene 1977	Sene 1978	İmal Edebileceği
İmalât	İmalât	İmalât	İmalât	İmalât	Kapasite	Program
M. K. E.	—	—	—	—	—	—
Türk Traktör	9075	12090	15006	16800	14075	19000
Uzel	8315	9500	9180	12500	8350	12500
T. Z. D. K.	4295	5406	5135	10000	3060	10000
T. O. E.	1740	2545	3585	3500	2737	3500
B. M. C.	1946	3944	3836	5000	3218	5000
Pancar Motor	178	296	290			
Tarım K. Koop.		500				
Toplam	25.549	34.281	37.032	47.800	31.440	50.000
İthal	3.020	10.552	28.036			
Bedelsiz İth.	845	4028	5597			
	29.514	48.861	70.665			

Türkiyedeki Traktör imalcisi firmaların hariçteki firmalara birikmiş pekçok borçları vardır ve transfer güçlüğü sebebi ile bu borçları ödenememekte, gelen parçaların takıldığı traktörler alıcılarına satılmış bulunmakta fakat bedeli transfer edilmeyen parça bedellerinin bir kur ayarlaması sonucu doğacak farklar bu firmaları demoklesin kılıcı gibi korkutmaktadır.

Hariçteki işçilerimizin her ay pekçok traktörü bedelsiz ithal yolu ile Türkiye'ye sokma gayreti içinde girdiklerine, bunlara kullanılmış traktörleri boyadıktan sonra yeni imiş gibi satan kapkaççı firmaların fahiş fiyatla traktör sattıklarına hergün şahit olmaktadır.

Bugün Türkiye'de traktör köylünün nakil vasıtası haline gelmiştir, ve traktör taleplerinin çoğu sun'î dir.

Bedelsiz ithal yolu ile yurda; giren traktör miktarı ile değerleri aşağıda gösterilmiştir.

Yıllar	Bedelsiz ithal edilen			
	Traktör		Otomobil	
	Miktarı	Kıymeti	Miktarı	Kıymeti
1975	6920	55.360.000 \$	25424	101.696.000 \$
1976	7382	59.056.000 »	25782	103.128.000 »
1977 Tem. So.	4136	33.088.000 »	2151	8.609.000 »

Tetkikimdende anlaşılacağı üzere yılda ülkeye bedelsiz ithalattan 50-60 milyon dolar kıymetinde 6 - 7000 traktör girmektedir. 50 - 60 milyon doları biz dahildeki traktörlerden satmamız ve bu dolarlarda traktör imalcisi firmaların hariçten ithal edecekleri parçaları **aşağıdaki kararı çıkartmak** suretiyle ve tahsis etmemiz halinde 1978 yılı 24200 olan imalat 50.000 ve yükselecek hem hariçten komple traktör ithalatı azalacak hemde kapanan yerli sanayi harekete geçerek işsizleri bir nebze azalacaktır.

«Montaj talimat namesindeki hükümleri yerine getiren traktör imalcisi firmaların hariçten getirdikleri parçalar için bugüne kadar birikmiş transfer bekleyen borçlarının tasfiyesi ile bundan sonra yıllık programlarındaki imalatla kullanmak için ithali müsaadeye bağlanan malların bedellerini ödeme bu firmaların hariçteki işçilere Türkiyedeki satış fiyatına müadil bir dövizle sıra harici traktör

satmaları halinde biriken dövizlerin % 80 i imalatçı traktör firmalarının borçlarına tahsis edilir.

Traktörlerini hariçteki işçilere satış ve şekli Ticaret Bakanlığınca birikecek dövizlerin toplanış ve borçlara tahsis şekli Merkez Bankasınca yayınlanacak birer sirkülerle düzenlenir.»

Metni yukarda belirtilen karar çıkarıldıktan sonra, mekanizmanın işleyişi aşağıdaki şekilde olacak ticaret bakanlığınca traktör satışlarını dövizle yapılması halinde sırasız tahsisine müsaade edilecektir. Aşağıda metni yazılı **işçilere sırasız döviz karşılığı traktör satış izahnamesini** ister Merkez Bankası isterse Ticaret Bakanlığı isterse Maliye Bakanlığı çıkarsın netice değişmiyecektir.

«Hariçte çalışan yurttaşlarımızın her sene dışardan Türkiye'ye bedelsiz ithal yolu ile büyük miktarlara baliğ olan traktör ithal ettiği ve pek çok işçimizin hariçte ve dahilde güçlüklerle karşı karşıya bulunduğu ve araçlar tarafından istismar edildiği gözönünde tutularak hariçteki işçilerimize döviz karşılığı sıra harici aşağıdaki şartlarla traktör satışına karar verilmiştir.

Yabancı memleketteki işçi (Mesela 480 traktör 20.000 DM. 640 traktör için 22.000 DM.) önceden belirlenen miktardaki döviz Ziraat Bankası Merkez Müdürlüğünde açılacak No. lu dövizle traktör satış hesabına yatırmak üzere ya o memleketteki Bankalar veya posta çekleri ile havale olarak gönderir. Havale makbuzları ile birlikte en yakın konsolosluğa giderek «..... döviz yatırarak traktör almak için tarihinde Banka veya posta çeki ile havale çıkarılmıştır.» Şerhini pasaportuna işletir ve ayrıca havale makbuzunu görülmüş ve pasaportuna işlenmiştir şerhile mühürler ve imzalar.

Bir işçi ancak 3 sene içinde bir defa traktör için havale gönderme hakkına sahip olduğu için konsolosluklar bu hususa dikkat ederler.

Traktörü alacak olan ve döviz dışarıda adına yatırılan kimse bu makbuzla bulunduğu köy muhtarından ve o kaza veya vilâyetin ziraat teknisyenliğinden çiftçi olduğuna dair belgeyi alır. Havale makbuzu ile birlikte şahsen veya posta ile Ziraat Bankası hariçteki

işçiler traktör servisine müracaatla traktör alacakları sıra ve gününü öğrenirler.

İlgili Traktör imalâtçısı firmalar imalâtlarının % 30 unu hiç bir gecikmeye meydan vermeksizin Ziraat Bankası hariçteki işçiler traktör servisi emrine tahsis ederler ve bu servisten alacakları talimat dairesinde çiftçiye traktörü teslim ederler.

T. C. Ziraat Bankasında hariçteki işçiler tarafından Türkiyedeki çiftçi akrabaları veya hemşehrileri için yatırılan dövizlerin % 20 si Merkez Bankasına devredilir. % 80 i traktör firmalarının hariçten ithal ettikleri veya edecekleri malların, borçlarına tahsis edilir.

Merkez Bankasınca bildirilen izine istinaden dövizle satış fiyatlarının Türk parasına çevrilmesi halinde Türkiye'de tesbit edilen satış fiyatı ile bir fark kalırsa bu fark ayrı bir fonda toplanır.

Bu fondan ancak satışla ilgili reklâm propoganda masrafları ve sair giderler aşağıda yazılı komite kararı veya onun vereceği yetkiye istinaden yetkili kılınan şahıslar imzası ile mahsup edilebilir.

Bu yolla satışlarda hasıl olacak fiyat ayarları ile doğacak problemleri, Maliye Bakanlığı Genel Sekreterliğinin Başkanlığı altında Ticaret, Sanayi, Merkez Bankası ve Ziraat Bankası yetkililerinden müteşekkil bir komitede tetkik edilip kararlaştırılır.

Komite ayda bir veya lüzum ve ihtiyaca göre üyelerden herhangi birinin talebi ile toplanır ve traktör imalcisi firma temsilcilerinin dileklerini ve problemlerini tetkik eder ve istihsalin duraklamadan azami kapasite ile çalışmasını sağlayacak tedbirleri almağa yardımcı olur.

Türkiye'de traktör imal eden firmalar imalâtlarının % 30 unu hariçteki işçilere % 40 ını kooperatif ortaklarına % 30 unu da bayilerine verecekler ve bu suretle 50.000 kapasiteden vasatı 15.000 traktör hariçteki işçilere tahsis edilebilecektir ki buda 1975 ve 1976 yıllarında bedelsiz ithalattan getirilen traktör sayısının % 100 fazlasına tekâbül etmektedir.

Hariçteki işçilere döviz karşılığı sırasız traktör satışının karaborsayı önleyemeyeceği bilakis gözü açık şahısların hariçte döviz

yatırıp dahilden hemen sırasız traktör olarak karaborsayı arttıracak fikrini ileri sürebilirler ancak izahnameyi dikkatle incelersek burada karaborsa ihtimali asgari hadde indirilmiş ve hatta kaldırılmıştır denilebilir.

Evvelâ, haricte çalışan işçilerin % 80 i köy kesiminden gittikleri için traktörü önce aile efradı akrabası, köylüsü için alacaktır.

Saniyen; bir an için aracının döviz dışardan bularak yatırdığını ve sırasız traktör olarak karaborsaya girmeğe çalıştığını kabul etsek dahi, hali hazır maliyeden kaçırılan karaborsa fiyatı ile normal fiyat arasındaki fark haricteki işçi cebine girecektir.

Kaldıkı Türk köylüsü kendi kardeşi ve akrabası yoluyla haricten döviz yatırma imkânını bulduğu için karaborsa fiyatla traktör almayacaktır.

Hemen şunu belirtelimki traktör imal ve satışı ile ilgili firmalar bu önerilerimize karşı bir takım faraziyeler süreceklidir.

Bütün iddialara rağmen % 30 luk bir istihsalin haricteki işçilerin taleplerine tahsisi ve bu konunun işçi muhitlerinde iyi reklâm edilmesi halinde, elde edilecek dövizlerin % 80 ini traktör imal eden firma borçlarına tahsisi kararnamesi çıktığında,

a) Haricteki işçilerimizin büyük külfetlere katlanarak ve aracı ve komisyoncularada büyük paralar ödeyerek getirdikleri bir kısmı kullanılmış traktörler yerine yerli imalatı traktör verilmiş olacak ve onların haricteki firmalara ödeyecekleri senelik takriben 60 milyon dolar memlekete gelecek,

b) 60 milyon doların 48 milyon dolarını yerli traktör imal eden firmaların haricte getirecekleri malzemeye tahsis ettiğimizde memleket içindeki bu firmalarla yan sanayii ihtiyaçlarına tahsisinin çok yerinde bir tedbir olacağına inanıyorum.

Döviz Darboğazında Kredili İthalat

Faik Y. BAŞBUĞ
Maliye Bakanlığı Bakanlar
Yeminli Eski Murakıbb

Ekonomik güç olmadan manevi güç olamaz. Bu yerleşmiş bir inançtır, Türk toplumunda. Mutluluğun, refahın, bağımsızlığın, çilekeşliğin ve bunalımların kökeni daima ekonomik güç kavramından hareketle açıklanmaya çalışılmıştır. Bireysel boyutları aşır toplum-sal boyutlara ulaşıldığında ise bu gerçek çok daha belirgin kılmıştır kendini. Diğer bir deyişle ekonomik güç deyimi, bu kez, ulusların refahı zenginlikleriyle özdeşir şeklinde dile getirilmiştir. Sadece 20. yüzyılda değil, daha orta çağlarda özüne inilmiş bir gerçektir bu.

Türkiye ise bu açıdan 21. yüzyıl eşiğinde aynı gerçeklerle karşı karşıya iken, ne yazık ki, orta çağda nedeni ve sınırları çizilmeye çalışılan ekonomik güç ve ulusal refah kavramının bozguncu ve yıkıcı nedenlerinin en iptidaileri ile uğraşma durumundadır, günümüzde. Üç ana noktada özetlenmiştir güncel yaşamsal sorunlar. Can güvenliği... enerji bunalımı... döviz kıtlığı ve iç fiat dengesizliği... Kâğıt üzerinde bir sıralama yapmanın kolaylığı, sorunların çözümü ve önemi konusunda yapılacak bir öncelikler sıralamasında aynı

derecede kolay göstermiyor kendini. Ve asıl ilginç yanı, ulusun kaderi ve varlığı ile aynı anlamda olan bu üç nokta, yol açtığı sonuçlar ve gerçek anlamıyla değil de, hükümetlerin iktidar - muhalefet dengesinde kolaylıkla kullandıkları araçlar olarak simgeliyor kendini.

Bizim üç ana noktada en fazla kabul görür şekliyle özetlediğimiz sorunlar demetini bir kalemde yüzlere çıkarmak mümkündür. Kâğıt üzerinde sıralayıp Millet Meclisindeki dönüştüğü dialog şekliyle karikatürize ederek objektif düşünce ve iradelerin takdirlerine bir kez daha sunmak ta mümkündür. Ancak biz konuyu bunların hepsinin yerine geçecek şekilde çok demode bir cümleyle özetleyip, döviz sorunu gibi çok teknik ve hayati bir nokta üzerinde görüşlerimizi yoğunlaştırmak istiyoruz.

Tüm olguların özünde bireysel güdülerden başlayıp toplumsal boyutlara ulaşan bir umursamazlık ve millet ve devlet anlayışından uzaklaşma gibi oluşu ve etkilerini yıllarca silmenin mümkün olmadığı bir gerçek yatmaktadır. En büyük yürütme organı olan hükümetlerin hiç kuşkusuz doğal görevi olan bu sorunlar demeti, hükümetleri olduğu kadar fertleri ve tüm toplumu ilgilendiren ve ağır yükleri sırtlanmak durumunda bırakan boyutlara ulaşmıştır.

Özel Dış Krediler

Esas sorun dövizdir. Bundan hiç kimsenin kuşkusu kalmamıştır. Hatta o denli ki, uzaktan veya yakından ilgisi bulunan tüm sorunlar gerçekçi bir analiz ve yargı ile döviz sorunundan hareketle yanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Böyle bir olgun karşısında daha fazla yapısal bozukluklar ve sorunlar dialogu yerine mevcut olanakları en iyisi ile kullanarak uluslararası fonları vakit kaybetmeden Türkiye'ye yönlendirmek en doğru yol olsa gerek. Bu kâğıt üzerinde kalacak bir iddia ve bekleyiş değildir. Olanakları sanıldığından da kolaylaştırıcı şekilde vardır.

Bizim en belirgin olarak gördüğümüz Özel Dış Kredi mekanizması ve kredili ithalat olanaklarıdır. Esasen bu iki terim bir birinin

aynıdır. Birisi nakti dış kredileri diğeri aynı dış kredileri kapsamaktadır.

Özel dış kredi sistemi mevcut şekliyle Türkiye'nin 1972'lerde sistem içine yerleştirdiği bir konudur. Çok yönlü önemi olan ve özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından yaşamsal anlamı bulunan bir mekanizmadır. Ve şekilsel anlamda da olsa konunun bu yönü anlaşılmıştır ki, ilgili karar değişik tebliğlerle sık sık yeni değişiklik ve düzenlenimlere tâbi tutuluyor. Ancak gerçek anlamda destek ve teşvik gösterilememektedir.

Halen yürürlükte bulunan 7/5399 ve 7/10062 sayılı iki Kararla belirlenmeye çalışılmış sistem, resmi sektör dışında özel sektör kuruluşlarının yurt dışından sağlayacağı kredileri düzenlenime esas almıştır. Çok yerinde ve önemli bir öngörüylede kredilerin kalkınma plan ve programları çerçevesinde özel amaçlı alanlara yönlendirilmesini belirterek, uygulamayı Maliye Bakanlığının denetimine bırakmıştır. Ayrıca bu Bakanlığın, belirtilen prosedür içinde getirilen krediler için transfer garantisi bulunmaktadır. Bakanlığın iradesiyle değişmeyen yasal bir garanti...

Ne var ki, bazen bu noktada bazı yanlış anlaşılımlar olduğu görülmektedir. Bu da daha çok garantinin kur garantisi mi, yoksa yakın bir transfer garantisi mi olduğu noktasında belirginlik göstermektedir.

Kararın 4. maddesi sitematiği içinde söz konusu garantinin her ikisini de kapsaması gerekir. Metinde «... cari kambiyo rayici üzerinde T.C. Merkez Bankasına borçlu tarafından yatırılacak Türk Lirası karşılıklarının dövizle çevrilmek suretiyle...» transfer edileceği açıklanmıştır. Böyle olunca kurun değişmesi ve iç fiat hareketleri tamamen borçlu firma adına sonuç doğuracaktır. Bu lehte alabileceği gibi aleyhte de alabilir. Ve daha çok fon akımının ulusal firmalar açısından görünümüyle ilgilidir. Kullanım yeri ve global ekonomik çıkarın azamileştirilmesi konusu, Maliye Bakanlığından başlayıp, ilgili bakanlık ve Devlet Planlama teşkilâtını içine alan geniş halkalı bir zincirin, görev anlayışı ve ulusal hizmet yargısının inceliğine bağlı kalmaktadır.

Biz bu noktada çok önemli gördüğümüz bir başka konuya değinmek istiyoruz :

Bürokrasi

Devlet yönetiminin her alanında olduğu gibi bu alanda da bürokrat kesime çok büyük görevler düşmektedir. Onlar özü itibariyle konunun gözeticisi ve uygulatıcısıdır. Yine vurgulayalım özü itibariyle. Bu amaca hizmet edecek evrak, belge v.s. şeyler ise tamamen şekle karşılık gelen yardımcı öğelerdir. Bu nedenle konunun özü ve ulusal çıkarı zedelenmeden, en olumlusu ve süratlisiyle her girişim kesin sonuca bağlanmalıdır. Bu açıdan karşılaşılan şekilsel eksiklik ve tutarsızlıklar, amaca en iyi şekilde hizmet edecek usupta, girişimin özü hakkında varılan değer yargısıyla paralel şekilde yanıtlanmalıdır.

Bunu şunun için söylüyoruz: Döviz sorunun kendisiyle özdeş özel dış kredi mekanizması da devlet bürokrasisinin elinde şekillendirilecek bir mekanizmadır. Niteliğiyle ve belgeler yönünden şekillendirilmesiyle bu böyledir. Ne var ki bu yaşamsal gerçeğe karşın tarafsız şekilde belirtmeden geçemeyeceğim bir konu da yine bürokrat kesimin genel görünümüne ilişkindir. Öyle ki, bugün Türk bürokrasisi tüm zamanların en bürokrat ve kırtasiyecil yönetimini göstermektedir, görevin büyük önemi ve ağırlığına rağmen.

Maliyet Dengesi

Döviz giderleri ile yakından ilişkili Özel Dış Kredi sisteminin önem gösteren diğer bir yönü de «faiz eşlendirme fonu» kurulması noktasında bulunmaktadır. Kararın 6. maddesinde ...«Özel dışkredilerin faizleriyle... OPVİK'e göre saptanacak faiz nisbetleri farkından doğacak miktarlar beş iş günü içinde T. C. Merkez Bankasına yatırılır» denmiştir. Hüküm tüm dengeli görünümüne rağmen, o denli de esasen pahalı olan ulusal para piyasasına göre ucuz yurt dışı kaynakları, bu kez aynı pahalılık ortamına sokacak niteliktedir. İkili bir denge sözkonusudur. Ama enflasyonla mücadelede nasıl bir yarar sağlar, pek açık değildir. Kanımızca enflasyon ve yüksek faiz politikası aynı yönlü iki değişkendir. Başka yapısal çözüm yolları aranmadan sadece faiz oranlarından hareketle hiç bir sonuca varılamayacağı gibi, aşırı enflasyon daha da körüklenecektir. Karşı görüşü savunanlar farklı hedefleri amaçlarken bazı noktaları dikkatten uzak tutmuş olsa gerek (1).

Biz döviz girdilerini artırıcı yollardan birisi olarak gördüğümüz özel dış kredi mekanizmasının ulusal çıkarlar açısından en iyi şekilde değerlendirilebilecek bir gelişme olduğuna dikkat çekmek istedik. Sistemi istenilen boyutlara ulaştırmak ve içine girilen döviz darboğazında yararlı şekilde kullanmak devlete düşen bir görevdir. Ancak bu noktada da ikili bir denge söz konusu olmalıdır. Fertlerden başlayarak tüm toplumu içeren makro ekonomik ünitenin en büyük katalizör devletle uyumu... Ve devlet şunu hatırlayarak görev yoluna koyulmalıdır :

Devletçilik özleminin en belirginini duyan Türkiye, devletçilik vaadini yapanların da devletçilikten uzak icraatıyla adeta izahı olanaksız bulunan bir sosyo-ekonomik çöküntü içine itilmiştir. Bu aşamada hiç kırılmadan ısrarla devleti işler duruma getirmek gerekir. Görev istisnasız herkese düşmektedir. Onu işletecek potansiyel ise mevcut hukuk düzeniyle ve giderek çok üstün düzeylere ulaşan sağduyu ve kültür yapısıyla esasen mevcuttur

Mesleki Krediler Üzerine

A. İhsan KARACAN

VI — MESLEKİ KREDİLERİN KAYNAKLARI

1. **Sermaye** : Bankanın kayıtlı sermayesi 8.4.1969 tarih ve 1142 sayılı kanun ile 1 milyar TL olarak belirlenmiştir. Bu sermayenin;

- A grubu hisseleri hazineye ait olup sermayenin % 65'ini;
- B grubu hisseler İktisadi Devlet Teşekküllerine ayrılmış olup sermayenin % 5'ini,
- C grubu hisseler diğer gerçek ve tüzel kişilere ayrılmış olup sermayenin % 30'unu

teşkil etmektedir.

Ancak 1976 yıl sonunda bu sermayenin 516.519 bin TL sı ödenmiş olup bunun % 92,51'i Maliye Bakanlığı'na % 0,46'sı İktisadi Devlet Teşekküllerine, % 7,03'ü ise diğer gerçek ve tüzel kişilere ait bulunmaktadır.

Sermaye yetersizliği bankanın kurulduğundan bu yana önemini koruyan bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. İştirakler ile sabit kıymetler toplamı olan 169.087 bin TL yı ödenmiş sermayeden düşersek mesleki kredileri tahsis edilebilecek serbest ödenmiş sermayeyi 347.432 bin TL olarak buluruz. Nitekim mesleki kredilerin 1965'te

% 24,0'ı sermaye ile finanse edilirken bu oran 1976'da % 5,5'e (sanayi yatırım ve işletme kredileri hariç tutulursa % 6,2'ye) düşmüştür.

2. İhtiyat Akçeleri : Bankalar Kanunu'na göre ayrılan ilerde vukuu muhtemel zararlar karşılığı ile Ticaret Kanunu'na göre ayrılan ihtiyat akçelerinin Devlet İç İstikraz Tahvillerine yatırımları zorunludur. Bu nedenle bu ihtiyat akçelerinin mesleki kredilerin finansmanında kullanılması olanaksızdır. Bankanın bu ikisi dışında ayırdığı ihtiyat akçeleri fevkalâde ihtiyatlar olup 1976 yıl sonundaki toplamı 18.350 bin TL. dir.

Fevkalâde ihtiyatlar ile serbest ödenmiş sermayeden oluşan mesleki kredilere tahsis olunabilecek özkaynaklar toplamı 1976 yıl sonunda 365.782 bin TL dir. Böylece mesleki kredilerin 1976 yıl sonunda % 5,8'i (sanayi yatırım ve işletme kredileri hariç % 6,5) özkaynaklardan finanse edilmektedir. Bu oran 1965'te % 26,4'tür. Bu da mesleki kredileme faaliyetlerinde özkaynakların görelî öneminin azaldığını gösterir.

3. Tedavüldeki Tahviller : Diğer bir finansman kaynağı özel hukuk hükümlerine göre çıkarılan tahvillerdir. Ancak bunun tutarı 1976 yıl sonunda 2 milyon TL gibi önemsiz bir rakamdır.

4. Kooperatif Blokeleri : Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi kefalet ile kredi kullanan kooperatif ortaklarının ortaklık payının kredinin 1/10'u kadar olması gerektiğinden kooperatifin kefalet ettiği kredinin 1/10'u bloke sermaye olarak bankada alıkonmaktadır. Bu blokeler 1976 yıl sonunda 437.939 bin TL ya ulaşmıştır.

5. T. C. Merkez Bankası Reeskont Kredisi : Esnaf Kefalet Kooperatifi kefaleti ile kullandırılan plasmanların en önemli kaynaklarından birisini T. C. Merkez Bankası'ndan sağlanan reeskont kredisi oluşturmaktadır. Bankanın 1976 yıl sonunda kullandığı mesleki kredi amaçlı reeskont kredisi 1.201.799 bin TL dir.

6. Fonlar : Bankanın mesleki krediler konusundaki en önemli kaynağı çeşitli fonlardır. Bu fonlar çoğunlukla bütçeden çeşitli bakanlıklar emrine tahsis edilmektedir.

Bu fonların dağılımı 1976 yıl sonu itibarı ile aşağıda gösterilmiştir :

	000 TL
1. Ticaret Bakanlığı Fonları	550
2. Maliye Bakanlığı Fonları	55.105
3. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Fonları	1.272.841
4. Köy İşleri Bakanlığı Fonları	29.359
5. Bağ-Kur Tesis ve İşletme Kredisi Fonu	624.354
6. Bağ-Kur Toplu İşyeri ve Konut Kredisi Fonu	138.500
7. Türk-Alman Fonu	19.200
Toplam	2.139.909

Kaynak : T. Halk Bankası 1976 Faaliyet Raporu

Bu fonları daha yakından görebiliriz :

a) **A. I. D. Fonları** : A. I. D. ile Maliye Bakanlığı ve T. Halk Bankası arasında imzalanan proje gereğince oluşan yabancı kaynaklı bir fon olup 1961 yılında sağlanmaya başlanmıştır. Fonlar aşağıda sıralanmıştır.

Fon I) Fonun miktarı 12 milyon TL dir. 7,5 milyon TL sı 1961'de 4,5 milyon TL sı 1962'de sağlanmış olup 15 yıl vadeli dir. Fon için banka faiz ödememektedir.

Fon II) 1964 yılında sağlanmış olup tutarı 8 milyon TL dir. 6 milyon TL sı tesis, 2 milyon TL sı işletme kredisi amaçlıdır. Banka fon için Maliye Bakanlığı'na % 0,75 faiz ödemektedir.

Fon III) 1965 yılında sağlanmış olup tutarı 10 milyon TL dir. Fonun 8 milyon TL sı tesis, 2 milyon TL sı işletme kredisi amaçlıdır. Fon için banka Maliye Bakanlığı'na % 0,75 faiz ödemektedir.

30 milyon TL tutarındaki A.I.D. fonlarından geri ödemeler nedeni ile 1976 yıl sonundaki bakiyesi 18,6 milyon TL dir.

b) **Tesis ve İşletme Kredileri için Türk-Alman Fonu** : Federal Almanyada çalışan Türk işçilerinin Türk ekonomisine mesleki intibaklarını teşvik amacıyla F.A.C. ile Türkiye arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma gereğince, T. Halk Bankası nezdinde kü-

ruhan bir fondan projeye dayalı olarak arsa lımı, fabrika binası inşaatı, makina tezgâh ve donatım gereçleri alımı için tesis; hammadde ve yardımcı madde alımı içinde işletme kredisi açılması esasa bağlanmıştır. Fonun % 50'si Türkiye Cumhuriyeti, % 50'si ise F.A.C. hükümetlerince karşılanmaktadır. Fonun 1976 yıl sonundaki bakiyesi 19.200 bin TL dir.

c) Küçük Sanayi Çarşı ve Siteleri Kurma Fonu : Fonun kuruluş amacı küçük sanayici ve üretimci esnafın, içinde bulundukları kötü çalışma şartlarını içeren işyerlerinden kurtarılarak onları modern ve çeşitli olanakları mevcut sitelerde biraraya getirmek ve böylece kaliteli ve seri üretim yapabilme imkanı sağlamaktır. Fon, belirtilen amacı gerçekleştirmek için yıllık genel bütçelerden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı emrine yapılan tahsislerin bu bakanlıkça T. Halk Bankasına aktarılmasıyla oluşmaktadır. Fonun 1976 yıl sonunda ulaştığı tutar 890,0 milyon TL dir.

d) Organize Sanayi Bölgeleri Kurma Fonu : Fonun amacı sanayinin gelişmesini temin etmek için Organize Sanayi Bölgelerinin kurulmalarını sağlamak ve bunları kuracak müteşebbis teşekküllere kredi yardımı yapmaktır. Fon bütçeden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı emrine tahsis edilen paraların bankaya aktarılması ile oluşmaktadır. Ayrıca krediden yararlanan teşekküllerin ödediği faizler fona eklenmektedir.

Fonun 1976 yıl sonu bakiyesi 378,4 milyon TL dir.

e) Bağ-Kur Toplu İşyeri ve Konut Kredisi Fonu : 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu m. 16/d uyarınca, Bağ-Kur sigortalılarına konut veya toplu işyeri yapımı için kurumun her sigorta kolu için ayıracağı karşılıkların en çok % 25'i dahilinde T. Halk Bankasına yatırılan paralardan oluşmuştur. Bu fon T. Halk Bankası 1976 faaliyet raporunda bilânçoda fonlar içinde yer almamaktadır. 1976 yıl sonundaki tutarı 138,5 milyon TL ya ulaşan fon kanımızca resmi mevduat içinde yer almaktadır.

f) Bağ-Kur Tesis ve İşletme Kredisi Fonu : 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu m. 16/e'ye göre, kurumun her sigorta kolu için ayıracağı

matematik ve ödenmiş prim karşılıklarının en çok % 25'i esnaf ve sanatkârlara tesis ve işletme kredisi olarak tahsis edilmek üzere ve en az % 6 faiz getirmek koşulu ile T. Halk Bankasına yatırılır. Fonun 1976 yıl sonu bakiyesi 624.354 bin TL dir.

g) Küçük Sanat Kooperatifleri Fonu : Bölgesel özelliklerine göre, çeşitli sanat dallarında faaliyet gösteren küçük sanat kooperatiflerinin finansmanı ve geliştirilmesi için tesis ve işletme kredisi vermek amacıyla yıllık genel bütçelerden Sanayi ve Teknolojik Bakanlığı emrine yapılan tahsislerin T. Halk Bankasına aktarılmasıyla oluşmuştur. Fonun 1976 yıl sonu bakiyesini bankanın faaliyet raporundan bulmak mümkün olmamıştır.

7. Mevduat : Bankanın mevduatının 1976 yıl sonu itibarı ile dağılımı şöyledir :

	000 TL			
	Vadeli	Vadesiz	Toplam	%
1. Resmi Mevduat	640.415	1.480.574	1.120.989	18,2
2. Ticari Mevduat	26.856	1.608.667	1.635.523	26,6
3. Bankalar Mevduatı	17.125	53.331	70.456	1,1
4. Tasarruf Mevduatı	903.347	2.419.396	3.322.743	54,1
Toplam	1.587.743	4.561.968	6.149.711	100,0

Kaynak : T. Halk Bankası Faaliyet Raporu

Ticari mevduatın ticari kredileri ile ilişkili oldukları ve bu nedenle de mesleki krediye kaynaklık edemeyeceği düşünülmektedir. Aynı şey Bankalar mevduatının aktifteki bankalar hesabı ile ilgili olması nedeni ile bu mevduat hakkında da düşünülmektedir. Geriye mesleki kredilere kaynaklık edebilecek resmi mevduat ile tasarruf mevduatı kalmaktadır ki bunların toplamı 4.442.732 bin TL dir.

Mesleki kredilerde kullanılan mevduat kaynağı şu şekilde hesaplanmıştır.

000 TL

I. Mesleki Krediler

6.293.343

II. Mevduat Dışındaki Kaynaklar

1. Sermaye	347.432
2. İhtiyat Akçeleri	18.350
3. Tahviller	2.000
4. Kooperatif Blokeleri	437.939
5. Reeskont Kredisi	1.201.799
6. Fonlar	2.139.909

Toplam	4.147.429	4.147.429
--------	-----------	-----------

III. Mevduat Kaynağı (I-II)	2.145.914
-----------------------------	-----------

IV. Sanayi Yatırım ve İşletme Kredileri	645.592
---	---------

V. Mevduat Kaynağı (III-IV)	1.500.322
-----------------------------	-----------

Bağ-Kur Toplu İşyeri ve Konut Kredisi fonlardan çift saymayı önlemek amacı ile düşülmemiştir. Mesleki kredilerin 2.145.914 TL sı mevduat kaynağından finanse edilmiştir. Ancak sanayi yatırım ve işletme kredilerini mesleki kredilerden düştüğümüz zaman mesleki kredilerin mevduat kaynaklı kısmı 1.500.322 bin TL olmaktadır. Bu da resmi mevduat-tasarruf mevduat toplamının ancak % 34,9'unun mesleki kredilere tahsis edildiğini göstermektedir. Böylece banka bir yerde kuruluş amaçlarından sapma doğrultusunda faaliyetlerini genişletmektedir.

Mesleki kredilerin kaynakları toplu halde aşağıdaki tabloda gösterilmiş bulunmaktadır :

	Milyon TL	%
1. Sermaye	347,4	6,2
2. İhtiyat Akçeleri	18,3	0,3
3. Tahviller	2,0	—
4. Kooperatif Blokeleri	437,9	7,8
5. Reeskont Kredisi	1.201,8	21,3
6. Fonlar	2.139,9	37,9
— A. I. D. Fonları	18,6	0,3
— Türk-Alman Fonu	19,2	0,3
— Küçük Sanayi Çarşısı ve Siteleri Kurma Fonu	890,0	15,7

— Organize Sanayi Bölgeleri Kurma Fonu	378,4	6,6
— Bağ-Kur İşletme ve Tesis Kredisi Fonu	624,4	11,1
— Bağ-Kur Toplu İşyeri ve Konut Kredisi Fonu	138,5	2,5
— Diğer Fonlar	80,9	1,4
7. Mevduat	1.500,3	26,5
Toplam	5.647,7	100,0

VII — MESLEKİ KREDİLERE SAĞLANAN AYRICALIKLAR

1. **Faiz Oranı Bakımından** : 23.5.1961 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan 5/1225 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına dek T. Halk Bankası'nca açılan mesleki krediler konusunda farklı faiz oranı uygulaması yoktur. 5/1225 sayılı karar genel kredi faiz oranını % 10,5 olarak belirlerken T. Halk Bankası'nca küçük sanat erbabı, esnaf ve esnaf teşekküllerine açılan kredilerdeki faiz oranını % 9 olarak düzenlemiştir. Bu oranlar sırasıyla 7/1100 sayılı kararda % 11,5 ve % 10,5, 7/5823 sayılı kararda % 10,5 ve % 9, 7/8809 sayılı karar (ki bu karar halen yürürlüktedir) da ise % 11,5 ve % 10,5 olarak belirlenmiştir.

Böylece kamu yönetimi küçük esnaf-sanatkâr-küçük sanayici grubunu ekonomik açıdan korunması gereken bir grup olarak düşünmüş ve bu kategorinin daha düşük bir faiz oranı ile (en azından yasal olarak) kredi kullanmasını sağlamıştır. Ancak bu oran genel olarak belirlenen bir orandır. Fonlardan açılan krediler için (A.I.D. fonlarında % 8, organize sanayi bölgesi kredilerinde % 3,5, küçük sanayi çarşı ve siteleri kredilerinde % 3-% 5 gibi) daha da düşük faiz oranları belirlenmiştir.

2. **Faiz Farkı İadesi Bakımından** : Faiz farkı iadesi bir sübvansiyon yöntemidir. 7/1118 sayılı kararda T. Halk Bankası eliyle verilen küçük esnaf kredilerinde bankaya ve müstakrizle % 1,3 oranlarında faiz farkı iadesi yapılması kararlaştırılmıştır 7/1198 sayılı karar bu oranları banka için % 1,3, müstakriz için % 1,5 olarak belirlemiştir.

Halen yürürlükte olan 7/5822 sayılı karara göre T. Halk Bankası tarafından 'küçük sanayici ve sanatkârlara açılacak kısa ve orta vadeli kredilerde müstakrizle % 1 oranında faiz farkı ödemesi yapılacaktır, gerice yörelere yapılacak yatırımlarda bu oran % 1 arttırılacaktır. Fonlardan açılan krediler için faiz farkı iadesi yapılmamaktadır. Karar bankaya faiz farkı ödemesi yapılmasını da kaldırmıştır.

3. **Damga Vergisi, Noter ve Tapu Harçları İstisnası** : 16.7.1968 tarihinde yayınlanan 1059 sayılı «T. Halk Bankası ve Halk Sandıkları

Hakkındaki 2284 sayılı Kanuna ek Kanun» mesleki krediler konusunda sağlanan ayrıcalıklı olanaklardan birisini düzenlemiştir.

Kanuna göre; T. Halk Bankası'nın,

— Esnaf kefalet kooperatiflerine, esnaf dernek ve birliklerine, bu teşekküllere kayıtlı üye ve ortaklarına, küçük sanayicilere, gerek kayıtlı bulunduğu teşekkülün tavassut ve kefaletiyle, gerekse doğrudan doğruya açacağı her çeşit kredilerle, ismi zikredilen teşekküller mensuplarının kendi aralarında ihdas edecekleri karşılıklı yardımlaşma fonlarından alacakları paralar.

— Bu kredi işlemleriyle ilgili senetler, makbuzlar, taahhütname, mukavelename, kefaletname ve temliknameler, teminat ve kefalet mektupları, mektup ve telgraflar, dekontlar, münakale, tediye, irsal, teslim, tahsil emirleri ve her nevi kâğıtlar, kayıtlar, defterler, hesap hûlasaları, kredi lehtarlarından bankaca alınacak beyanname, bilânço ve işletme hesabı hûlasaları,

— Menkul rehni ve gayrimenkul ipoteği işlemleri,

— Esnaf kefalet kooperatiflerinin banka emrine tanzim edeceği senetler, reeskont senetleri,

— Bu kredilerden doğacak borçlar hakkında icra, mahkeme ve resmi daireler nezdinde yapılacak takip ve tahsilata dair her nevi talep, tebliğ ve kararlar,

— İpoteğin paraya çevrilmesi ve gayrimenkulün banka üzerinde kalmasıyla ilgili muameleler,

— Bu krediler dolayısıyla bankaca alınan paralar (faiz ve her türlü masraf karşılıkları dahil), damga vergisinden, noter ve tapu harçlarından ve her türlü harçlardan istisna edilmiştir.

4. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi İstisnası : 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu m. 28-33 arasında Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisini düzenlemiştir. Kanun, banka ve sigorta şirketlerinin her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları muameleler nedeniyle kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paraların bu vergiye tabi olduğunu hükme bağlamıştır. 25.6.1964 tarih ve 482 sayılı kanunla 6802 sayılı kanuna eklenen bir fıkra ile «T. Halk Bankasıncı Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatiflerinin kefaleti altında esnaf ve sanatkârlara verilen krediler dolayısıyla alınan

paralarla bu kooperatiflerin ortaklarından masraf karşılığı adıyla aldıkları paralar» Banka ve Sigorta Muameleleri vergisinden istisna tutulmuştur.

5. Kooperatif Masraf Karşılıkları : Bunu aslında bir ayrıcalık değil de ek bir külfet olarak nitelemek gerekir. 24.12.1963 tarih ve 358 sayılı kanun uyarınca esnaf kooperatiflerinin ortaklarına verdikleri kefalet nedeniyle alacakları masraf karşılıkları, istirahat ücretleri vesair her ne nam ile olursa olsun alınacak paraların azami sınırı yıllık % 3 olarak belirlenmiştir.

6. Reeskont Oranları : En son belirlenen (1974 yılında) Merkez Bankası reeskont oranlarına göre genel reeskont oranı % 9 iken mesleki krediler için % 8'dir. Meslek krediler faiz oranı (% 10,5) ile Merkez Bankası reeskont oranı (% 8) arasındaki marj % 2,5'tur. Bu marj 1961-1970 arasında % 3,75, 1970-1973 arasında % 3,0 1973-1974 arasında % 2,0, 1974'den sonra ise % 2,5 olmuştur. T. Halk Bankası Merkez Bankasına reeskont oranı dışında % 0,1 komisyon ve % 1,62 gider vergisi ödediğinden Merkez Bankası kaynağının direkt maliyeti % 9,72'ye yükselmektedir. Buna genel yönetim giderleri payı eklendiği zaman Merkez Bankası kaynağının maliyeti T. Halk Bankası'nın mesleki kredilerden alacağı azami faiz oranı olan % 10,5'u aşmaktadır.

Mesleki kredilerde genel olarak ticari kredilere kıyasla maliyet bakımından bazı olumlu ayrıcalıkların sağlanması uygulamada ortaya önemli sorunların çıkmasına neden olmuştur. Yasalarla esnaf-sanatkar-küçük sanayici ile tüccar ve sanayici arasındaki ayırım yeterli kesinlikte çizilmediğinden ve mevcut ayırım da uygulamada geniş ölçüde ihlal edildiğinden tüccar ve sanayici niteliğini taşıyanlar mesleki kredilerden büyük boyutlarda yararlanmaktadırlar. Nitekim mesleki kredilerle ticari kredileri maliyet bakımından genel olarak kıyasla karşılaştırsak durumun nedeni bir ölçüde açıklığa kavuşabilir. Mesleki kredilerde faiz oranı yasal olarak % 10,5 olmakla birlikte, kredinin 1/10'nun kooperatif sermayesi blokesi nedeniyle % 11,7 ye çıkmaktadır. Mesleki kredilerin maliyeti;

+	Faiz oranı	%	11,7
+	Masraf karşılığı	%	3,0
—	Faiz farkı iadesi	%	1,0
		%	13,7

olmaktadır.

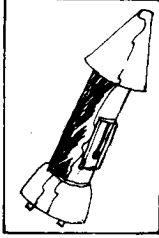
En yaygın kullanım alanı bulan Senet Mukabili Kredi şeklindeki ticari kredilerin maliyeti ise aşağıdaki gibidir.

+	Faiz Oranı	%	11,50
+	Komisyon	%	2,0
+	Taahhütname Damga Vergisi	%	0,50
+	Teminat Senetleri Damga Vergisi	%	0,60
+	Banka ve Sigorta Muameleleri V.	%	3,37
		%	17,97

Ticari kredilerin gerçek maliyeti uygulamada diğer bir takım formaliteler ve yasal faiz oranın aşmaya yönelik işlemler, özellikle mevduat blokaıları ile buunan % 17,97 oranını aşmaktadır. Görüldüğü gibi iki tür kredi arasında en az % 4,27 lik bir maliyet farkı vardır. Gerçekte esnaf-asanatkâr- küçük sanayici kategorisine mensup olmayan bir kişi meslek kredilerden yararlandığı zaman aradaki fark hâzinenin üzeinden sağlanmakta ve devlet açısından ortaya önemli bir gelir kaybı çıkmaktadır. Diğer yandan, en önemli sorun, bu durumda bu kredilerin işlevlerini gerçekleştirememiş olmalarıdır.

KAYNAKLAR :

1. Türkiye Bankalar Birliği, Bankaların 1965-1976 yılları arası bilânço ve kar-zarar hesapları.
2. T. C. Merkez Bankası Aylık Bülten
3. T. Halk Bankası 1976 yılı faaliyet raporu.
4. T. H. B. Küçük Sanayi Kredileri Müdürlüğü, T. Halk Bankası ve Mesleki Krediler, Yayın No: 12, tarih ve yersiz.
5. T. Halk Bankası kuruluş kanunu ve ek kanunlar.
6. Bakanlar Kurulu kararları.
7. Bağ-Kur Kanunu ve ilgili aÇalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca çıkarılan yönetmelikler.
8. Küçük Sanayi Çarşı ve Siteleri ile Organize Sanayi Bölgesi Kurma Kredilerine ilişkin Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Tebliğleri.
9. Gider Vergileri Kanunu.

egitici oyuncak :
füze kumbara

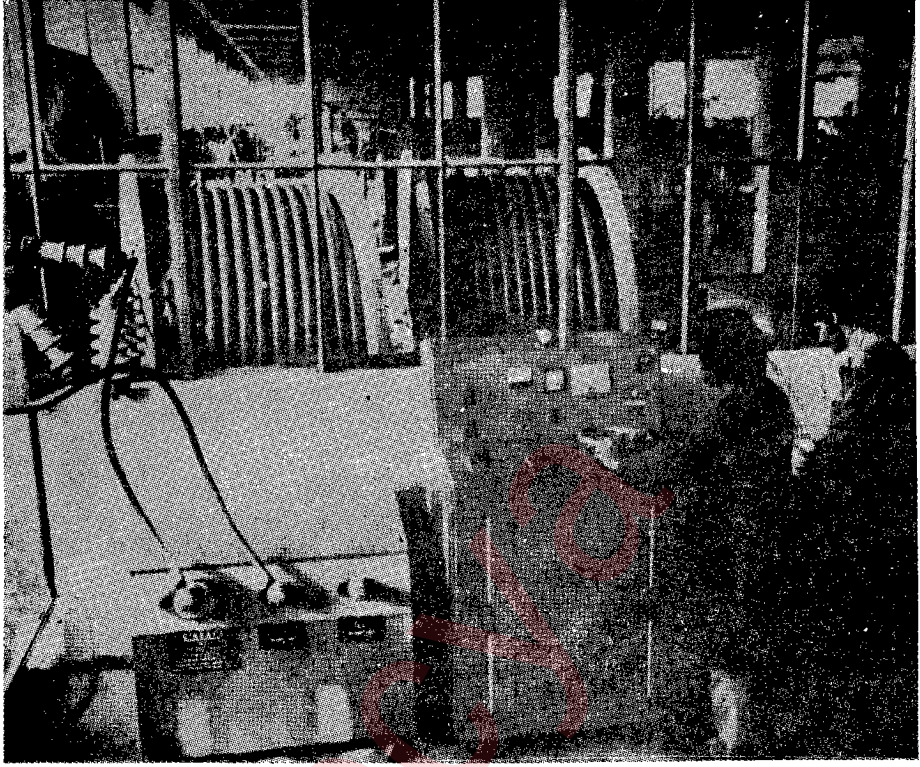
Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir.

TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

kalite, kontrol, araştırma...

Güven verici mi?
Üstün bir teknikle mi üretiliyor?
Her türlü doğal ve mekanik
zorlamalara mukavim mi?
Türk Standartlarına uygunluk sağlanmış mı?

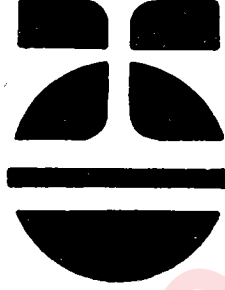
Size ulaşmadan önce kontrol laboratuvarlarında
titizlikle incelenir,

ve güvenle kullanabilirsiniz AN-KA'yı.

an-ka
kabloları

sanayi ve ticaret anonim şirketi

Merkez, Karakoy, Sair Ziya Paşa Cad. No 55-57 İSTANBUL Tel: 44 73 07-49 01 37 Fabrika Tel: 25 50 98-25 50 99

pepa

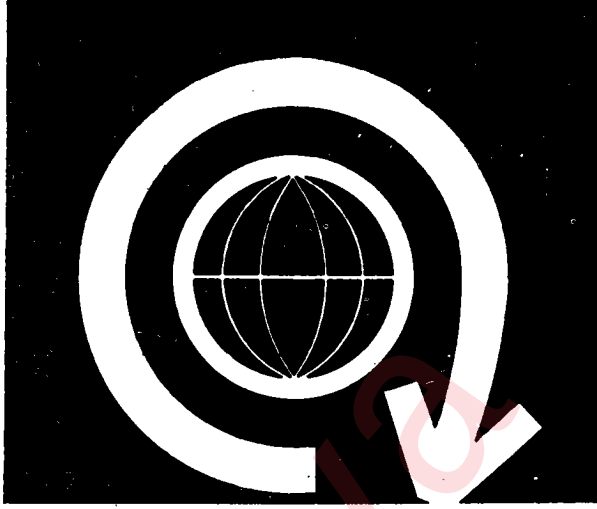
petrol pazarlama a.ş.

FUEL-OIL

- güçlü kadro
- düzenli ikmâl
- faizsiz taksit
- peryodik bakım
- bedelsiz sigorta

Yüksel Cad. No. 8 kat 4 Kızılay-Ank.

170544 — 251879

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ ARKADA KALMAMALI..!

**YENİ TEKNOLOJİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
UYGULARKEN DAIMA.**

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

**TÖRK STANDARDLARI ENSTİTÜSÜ DE SİZE GÜVEN VERMEK İÇİN
BİZİMLE BERABERDİR. MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE**

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV a kadar)
 - TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI
 - 1800 çiftte kadar çok perli askı telli veya ekranlı yeraltı tipi.
 - Jonksiyon kablolu
 - Tamdolu kablo
 - Camper telli
 - Askı telli, askı telsiz dış tesisat kablolu
 - TESİSAT KABLOLARI
 - PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR
 - Gemi tipi kablolar
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo
- VE
EMAYE BOBİN TELLERİ 0 05 ile 3 00 mm arası yuvarlak ve dikdörtgen
İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A Ş
Telefon: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

Borusan, çelik ağları ile endüstrimize hayat verir...

... yaşamı sürdüren kan damarları gibi...
Yurdun dört bucağında
Borusan'la başlar üretim...
... ve Borusan boruları,
profil boruları, yassı çelik ürünleriyle en sağlıklı ve yüksek standarda ulaşır...
Kimya, petrokimya, kâğıt, meşrubat, ilaç, gıda, süt, ev aletleri, bisiklet, ambalaj, tekstil ve otomotiv endüstrisinde..... inşaat sektöründe makine üretiminde.... mobilya ve dekorasyonda BORUSAN, çağdaş kalitenin, güvencenin, estetiğin vazgeçilmez unsurudur.

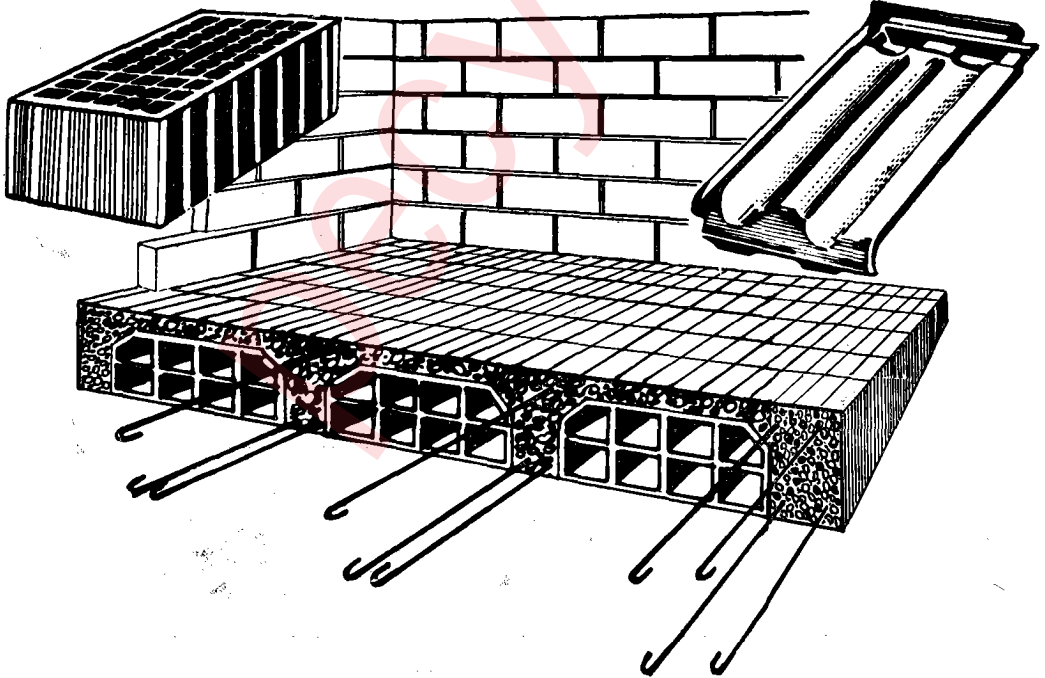
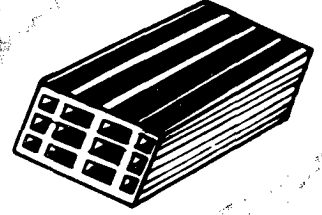
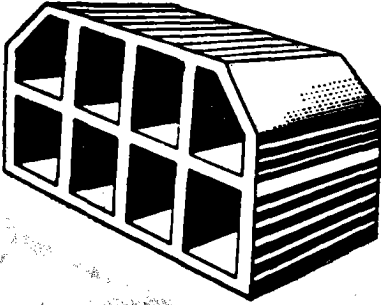
Sanayi borularını, paslanmaz çelik boruyu, metal kaplamalı çelik bantları Türkiye'de ilk kez gerçekleştiren Borusan, teknolojik alandaki öncülüğüyle ve giderek devleşen satış grafiğiyle, ulusal ekonomiye de katkıda bulunan büyük kuruluştur.

BORUSAN

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.361342- 364898

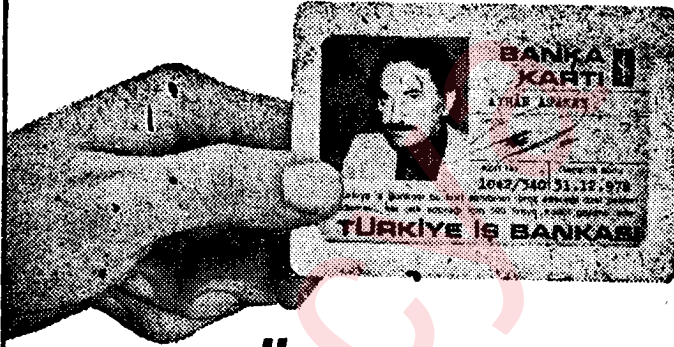
İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

Tel : 43 20 55

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

yalnız bu kart her zaman her yerde geçer

**ayrıca Özel Mavi Çeklerle
dilediğiniz İş Bankası Şubesinden
50.000 liraya kadar
provizyonsuz para çekebilirsiniz...**

**mavi çek üzerinde imzanız paradır...
her zaman her yerde geçer**

ÇBS PLÂSTİK BOYA duvarlarınıza kanat gersin...

Korusun duvarlarınızı
o emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarınız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara göğüs gersin

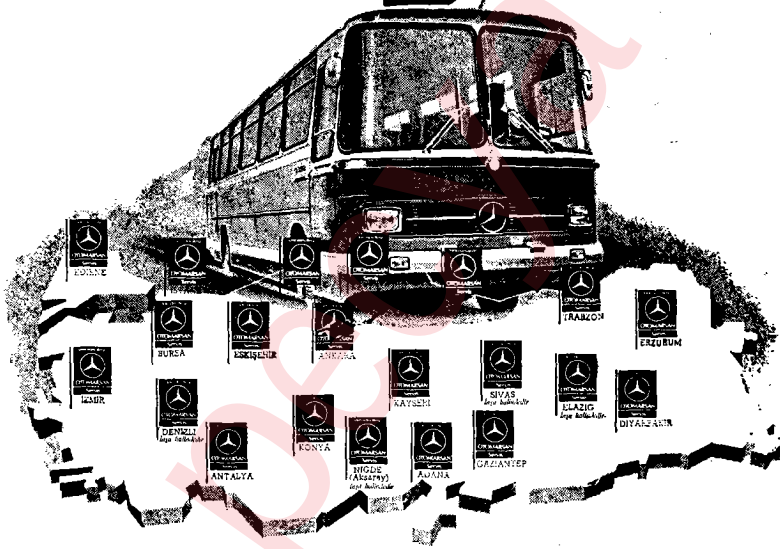
daha
iyisi
yoktur

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok. No. 44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 55

OTOMARSAN

servis ağı

OTOMARSAN'ın görevi Fabrikada bitmez...
OTOMARSAN, imal ettiği MERCEDES-BENZ Otobüslerini,
etkin ve mükemmel bir servis ağıyla, satıştan sonra da,
büyük bir titizlik ve dikkatle izler.
Yurt sathına yayılan yetkili servis istasyonları...
Daima yanınızda bulabileceğiniz uzman servis elemanları...
Bol yedek parça imkânları,
OTOMARSAN'ın bu servis ağını örür.
OTOMARSAN MERCEDES-BENZ Otobüsleriyle
dilediğiniz yere güvenle gidebilirsiniz.

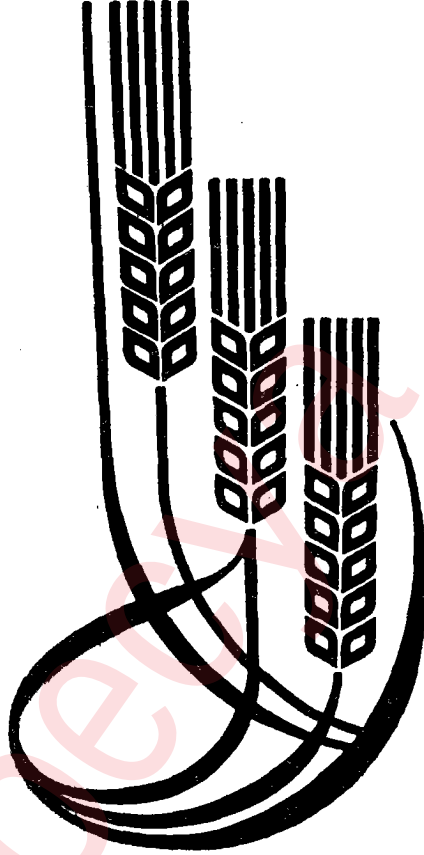

OTOMARSAN
"Yurt dışına taşan kuruluş"

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinizde

MUR.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

